

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ

До захисту допустити:
Завідувач кафедри
педагогіки та освіти
Задорожна-Княгницька Л.В.
« ___ » _____ 2020 р.

Кваліфікаційна робота
за освітнім ступенем «Магістр» на тему:
**«УПРАВЛІНСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У
ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»**

Студентки факультету іноземних мов
спеціальності «Менеджмент»,
освітньої програми «Менеджмент.
Управління закладом загальної середньої
освіти»

Москаленко Ірини Іванівни

Науковий керівник:

Тимофеева Ірина Борисівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та освіти

Рецензент:

Борисенко Л. С., директор Комунального
закладу «Маріупольський навчально-
виховний комплекс «Ліцей – школа» №48
Маріупольської міської ради
Донецької області»

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
« ___ » _____ 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ЯКІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	8
1.1. Аналіз базових понять дослідження.....	8
1.2. Нормативно-правова база забезпечення якості освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти.....	16
1.3. Сутнісні характеристики управління якістю освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти	26
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	33
2.1. Характеристика чинників впливу на якість освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти.....	33
2.2. Основні показники забезпечення якості освітнього процесу.....	38
2.3. Побудова системи забезпечення якості освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти.....	49
2.4. Педагогічний моніторинг як засіб забезпечення якості освітнього процесу.....	53
Висновки до розділу 2.....	62
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	64
3.1. Аналіз досвіду забезпечення якості освітнього процесу (на прикладі Спеціалізованої школи з поглибленим вивченням окремих предметів І-ІІІ ступенів №4 м. Маріуполя).....	64
3.2. Науково-методичний супровід забезпечення якості освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти.....	75

Висновки до розділу 3.....	84
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	99

ВСТУП

Актуальність дослідження. Початок XXI ст. характеризується ґрунтовним обговоренням і широким дослідженням питань якості освіти як умови сталого розвитку суспільства. Концептуальні засади якості освіти регламентуються державними документами: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., Концепція забезпечення якості освіти України («Towards Trust in Quality Assurance System» № 516935-TEMPUS-1-2011-1-FITEMPUS-SMGR, 2011–2014), Концепція «Нова українська школа» (2016), Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про загальну середню освіту» (1999 зі змінами 2017) Закон України «Про вищу освіту» (2014).

Якість освіти є національним пріоритетом, передумовою національної безпеки держави, одним із ключових понять сучасної світової педагогічної науки, яке тлумачать як сукупність властивостей, ознак, що відображають суттєву визначеність об'єкта, завдяки якій він є саме таким, а не іншим. Це засвідчує і мета, визначена у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., а саме: підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки; забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя.

На шляху розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань якісна освіта є одним із головних чинників успіху, а педагог є одночасно і об'єктом, і провідником позитивних змін. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 рр. зазначено, що одним із ключових напрямів державної освітньої політики має стати розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі, переорієнтація змісту освіти на цілі сталого розвитку.

Сучасні зміни у вітчизняній освіті, і зональній зокрема, зумовлені

необхідністю створення якісно нової системи з урахуванням міжнародного досвіду і реальних потреб суспільства в самодостатніх, освічених культурно й духовно багатих особистостях, здатних створювати імідж країни та завойовувати міжнародний авторитет. Основи особистості формуються в дитячому віці, тому якість освітніх послуг у закладах загальної середньої освіти багато в чому визначає успішність її подальшого становлення.

Розвиток загальної середньої освіти залишається одним із пріоритетних напрямів державної політики в галузі освіти. Основними завданнями цієї ланки державою визначено: створення належних умов для отримання дітьми якісної освіти, забезпечення дієвості особистісно орієнтованої освітньої системи та реалізація принципів демократизації, гуманізації та індивідуалізації, інтегративності педагогічного процесу в закладі загальної освіти. Це сприятиме своєчасному становленню і всебічному розвитку життєво компетентної особистості дитини, формуванню її фізичної і психологічної готовності до нової соціальної ролі.

Різні аспекти проблеми якості освіти досліджуються вітчизняними вченими, а саме:

- філософські засади якості освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, К. Левківський, В. Огнев'юк, І. Предборська та інші);
- теоретико-методологічні засади поняття «якість освіти», її основні складники (І. Булах, С. Кретович, Е. Коротков, О. Локшина, Т. Лукіна, В. Луговий, В. Лунячек, О. Ляшенко, О. Рузанова, О. Савченко та інші);
- критерії і показники якості навчання (Т. Лукіна, О. Ляшенко, О. Савченко та інші);
- моніторинг якості освіти (Г. Єльнікова, С. Кретович, К. Крутій, О. Локшина, Т. Лукіна, О. Ляшенко, С. Одайник та інші).

Ураховуючи соціальну значущість та актуальність проблеми забезпечення якості освітнього процесу у закладі освіти, недостатню розробленість теоретичних і методичних засад забезпечення якості освітнього процесу в умовах Нової української школи темою кваліфікаційної

роботи «**Забезпечення якості освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти**».

Об'єкт дослідження: процес управління закладом загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: організаційно-методичні умови забезпечення якості освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробленні педагогічної системи забезпечення якості освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти.

Відповідно до проблеми та мети визначено основні **завдання дослідження:**

1) провести аналіз основних понять термінологічного поля дослідження та здійснити аналіз нормативно-правової бази забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти;

2) визначити сутнісні характеристики якості освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти;

3) здійснити аналіз системи забезпечення якості освітнього процесу у Спеціалізованій школі з поглибленим вивченням окремих предметів I-III ступенів №4 м. Маріуполя;

4) розробити методичний супровід забезпечення якості освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти.

Для досягнення мети дослідження та розв'язання окреслених завдань використано такі **методи:** теоретичний аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, філософської, навчально-методичної та фахової літератури з проблеми дослідження; порівняльний аналіз нормативних документів у галузі загальної середньої освіти; систематизація, узагальнення науково-теоретичних та дослідних даних з метою обґрунтування сутності поняття «якість освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше розкрито досвід забезпечення якості освітнього процесу в Спеціалізованій

школі з поглибленим вивченням окремих предметів I-III ступенів №4 м. Маріуполя та на цій основі розроблено науково-методичний супровід процесу забезпечення якості освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні науково-методичного супроводу забезпечення якості освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти, що може бути використаний у будь-якому закладі, який забезпечує загальну середню освіту. Результати дослідження можуть бути використані у межах викладання навчальних дисциплін «Теорія і практика управління в освіті», «Інноваційна діяльність керівника закладу освіти».

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорювалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Нова українська школа: початок реформ» (12 квітня 2020 р.), а також у межах постійно діючого науково-методичного семінару «Педагогічна майстерня керівника закладу освіти» (18 листопада 2020 р.). Основні результати дослідження викладено в 1 тезах та 1 науковій статті.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та загального списку використаних джерел, загальних висновків, додатків. Загальний обсяг роботи – 109 сторінок, з них 90 – основного тексту, додатків – 9 сторінок). Список використаних джерел включає 86 найменувань. Робота містить таблиць і рисунків.

РОЗДІЛ 1

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

1.1. Аналіз базових понять дослідження

Розроблення теоретичних і методичних засад процесу забезпечення якості освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти потребує виокремлення науково-термінологічного апарату й уточнення змісту базових понять дослідження.

Базовим поняттям, яке утворює нормативне підґрунтя вирішення досліджуваної проблеми є «якість освіти». Передусім варто зазначити, що якість – це категорія філософська, об'єктивна і загальнонаукова. Тому її сутність можна тлумачити з позицій філософії, економіки, педагогіки.

Якість – внутрішня визначеність предмета, що становить специфіку, котра відрізняє його від усіх інших; ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням; та чи інша характерна ознака, властивість, риса кого-, чого-небудь; сукупність характеристик продукції або послуг щодо здатності задовольняти встановлені та передбачені потреби [8, с. 1542].

У цілому якість визначають як сукупність властивостей, ознак, що висловлюють суттєву визначеність об'єкта, завдяки якій він є саме таким, а не іншим.

Якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг [68].

Розглядаючи дефініцію поняття «якість освіти», слід зазначити наявність неоднозначних поглядів на його сутність у різних джерелах. Варто відмітити наявність у колі науковців постійних обговорень і дискусій щодо визначення якості освіти, починаючи з навчальних досягнень учнів та

студентів і закінчуючи якістю діяльності освітніх закладів та якістю надання ними освітніх послуг.

У вітчизняному філософському дискурсі якість освіти – предмет дослідження сучасних науковців В. Андрущенка, В. Кременя, К. Левківського, В. Огнев'юка, І. Предборської та ін.

С. Одайник вважає, що якість освіти відображає різні аспекти освітнього процесу – філософські, соціальні, педагогічні, політико-правові, демографічні, економічні тощо. Вона поєднує властивості й характеристики освітнього процесу та його результату, які спроможні задовольняти освітні потреби всіх суб'єктів освітнього процесу. Якість освіти має теоретичний і практичний аспекти [58, с. 65].

Якість освіти як філософська категорія відображає сукупність якісних характеристик освіти як освітньої системи, яка самоорганізується та еволюціонує в своїй здатності відповідати встановленим та передбаченим потребам окремих особистостей та соціуму. Ця категорія визначає якісні характеристики ідеального стану освітньої системи на певний час її розвитку для оптимізації організації системи освіти з метою досягнення такого ідеального стану [21].

Надзвичайно важливою проблемою є забезпечення високої якості освіти, що визнається визначальним фактором розвитку та необхідною умовою успішного існування будь-якої країни. Якість освіти відстежується за допомогою моніторингу, який у галузі освіти розуміється як систематичні процедури збору даних щодо важливих аспектів освіти на національному, регіональному та місцевому рівнях з метою безперервного відстеження її стану та прогнозування розвитку [1, с. 30-31].

Теоретико-методологічні засади поняття якості освіти, її базових складових висвітлено в роботах І. Булах, Е. Короткова, С. Кретович, О. Локшиної, Т. Лукіної, В. Лунячека, О. Ляшенка, О. Рузанової, О. Савченко та інших.

Якість освіти, як зазначає В. Лунячек, – це соціальна категорія, що

визначає стан і результативність процесу освіти в суспільстві, її відповідність потребам і очікуванням суспільства (різних соціальних груп) у розвитку й формуванні громадянських, побутових і професійних компетентностей особистості; певний рівень знань і умінь, розумового, морального і фізичного розвитку, якого досягають ті, хто навчається на певному етапі відповідно до цілей, що плануються; ступінь задоволення очікувань різних учасників процесу освіти від освітніх послуг, що надаються освітніми установами. Якість освіти вимірюється її відповідністю освітньому стандарту і залежить від рівня престижу освіти в суспільній свідомості і системі державних пріоритетів, фінансування і матеріально-технічної оснащеності освітніх установ, сучасної технології управління ними [41, с. 307-308].

Як педагогічна категорія «якість освіти», на переконання О. Ляшенко, є квінтесенцією:

- 1) сутності поняття;
- 2) процедур діагностування;
- 3) аналізу явищ і властивостей суб'єктів освітнього процесу. У цьому сенсі вона має відповідати:
 - а) особистісним і суспільним цілям освіти;
 - б) політичній стратегії її розвитку в контексті вітчизняних і світових тенденцій;
 - в) закономірностям менеджменту освіти на різних рівнях управління [45].

Якість освіти в узагальненому визначенні та своєму підсумковому представленні є комплексом характеристик компетентностей і професійної свідомості, що відбивають здатність фахівця здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог сучасного етапу розвитку економіки, на визначеному рівні ефективності та професійного успіху, із розумінням соціальної відповідальності за результати професійної діяльності [44, с. 29-34].

Досить ґрунтовне визначення якості освіти як наукового терміну

запропоновано Т. Лукіною, яка визначає її збалансованою відповідністю певного освітнього рівня (загальної середньої, професійно-технічної, вищої тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості. Вона зазначає, що якість освіти вивчається як комплексне поняття в межах квалітології – триєдиної науки, що охоплює теорію якості, кваліметрію і теорію управління якістю. Кожен з цих трьох складників має певний набір критеріїв і показників якості освіти, які дають змогу різнобічно оцінити будь-яку систему освіти за зовнішніми та внутрішніми її параметрами. Якість освіти характеризується багатомірністю та багатопараметричністю. Вчена виокремлює два підходи до визначення терміну «якість освіти» – нормований і управлінський. Загалом же якість освіти, на її думку, відбиває розвиток системи освіти й суспільства в певний період та змінюється з часом залежно від вимог особистості, суспільства і держави [Лукіна, с. 1017–1018].

Як зазначають Т. Лукіна та О. Ляшенко [39-40; 44-45], до специфічних характеристик якості освіти відносяться багатоаспектність, багаторівневність, багатосуб'єктність, багатокритеріальність, поліхромність, невизначеність, змінюваність та керованість, інваріантність та варіативність.

Важливим у науковому світі є питання оцінки якості освіти. Так, П. Дмитренко виділяє три підходи до оцінювання якості освіти:

– Перший – теоретичний, полягає в теоретико-методичному дослідженні проблеми. Однак далеко не завжди проглядаються шляхи переходу від теоретичного рівня до практичних розробок методики оцінювання якості й запровадження її в освітній процес.

– Другий – практичний підхід, передбачає створення засобів (наприклад, контролю) для оцінювання якості, не замислюючись над концептуальними складниками дослідження.

– Третій підхід передбачає поєднання в дослідженні теоретико-методологічного і практичного складників. Учений робить висновок про те,

що якість освіти доцільно розглядати в двох аспектах: зовнішній аспект: якість результату освітнього процесу – відповідність рівня підготовки випускників попиту роботодавців (вимогам стандартів); внутрішній аспект: характеристики системи забезпечення цієї якості – зміст освіти, рівень підготовки абітурієнтів, студентів, викладацьких кадрів, інформаційно-методичний супровід, матеріально-технічне забезпечення якості підготовки, використовувані освітні технології, наукова діяльність тощо [16, с. 7].

До внутрішніх характеристик якості освіти П. Дмитренко відносить:

а) якість освітнього середовища («технологічність» управління освітнім процесом, ефективність науково-методичної роботи, ресурсне забезпечення освітнього процесу, кадровий потенціал освітнього закладу тощо);

б) якість організації освітнього процесу (науковість та доступність змісту освіти, педагогічна майстерність вчителя, ефективність засобів навчання, зокрема якість підручників, задоволення різноманітних освітніх потреб тощо);

в) якість результатів освітнього процесу (рівень навчальних досягнень учнів, розвиток їхнього мислення, ступінь соціальної адаптації, культури й вихованості школярів тощо) [16, с. 6].

О. Савченко, досліджуючи проблеми якості освіти в загальноосвітній школі, зазначає, що якість освіти – похідна від її цілей і завдань. Дослідниця підкреслює, що теоретичною основою визначення вимог до якості освіти має бути:

- 1) педагогічна конкретизація стратегічних цілей для кожного рівня освіти;
- 2) цілепокладання (ієрархія цілей, педагогічна конкретизація; інструментальність);
- 3) системний підхід (у відборі характеристик якості; систематизація чинників впливу на шкільному, регіональному, державному рівнях);
- 4) моделювання процесу досягнення цілей;
- 5) вимірюваність результату (відповідно до нормативних вимог,

соціальних і особистісних очікувань) [71, с. 3].

Якість освіти розглядається як багатовимірна модель соціальних норм і вимог до особистості, освітнього середовища, в якому відбувається її розвиток, та системи освіти, яка реалізує їх на певних етапах навчання людини. Вона є багатогранною категорією, яка за своєю сутністю відбиває різні аспекти освітнього процесу – філософські, соціальні, педагогічні, політичні, економічні й інші [43, с. 53].

Тому дослідники вирізняють внутрішні й зовнішні чинники якості освіти, що характеризують освітній процес, його результат і систему освіти загалом. У найширшому розумінні якість освіти у світі визначають як відповідність закладених ресурсів, освітнього процесу й отриманого результату.

До внутрішніх характеристик якості освіти вчені відносять:

– якість освітнього середовища («технологічність» управління освітнім процесом, ефективність науково-методичної роботи, ресурсне забезпечення навчального процесу, кадровий потенціал тощо);

– якість реалізації освітнього процесу (науковість і доступність змісту освіти, педагогічна майстерність учителя, ефективність засобів навчання, зокрема якість підручників, задоволення різноманітних освітніх потреб тощо);

– якість результатів освітнього процесу (рівень навчальних досягнень випускників, розвиток їхнього мислення, культури й вихованості, ступінь соціальної адаптації тощо) [48, с. 12].

Н. Островерхова розглядає якість освіти як сукупну, комплексну, системну, цілісну характеристику, яка включає в себе, окрім якості навченості, ще й цілу низку параметрів, завдяки врахування яких оцінка результатів навчання може бути як підвищена, так і зведена до нуля або навіть стати негативною. До них належать:

1. Знання, уміння і навички. При цьому – знання розглядаються як перевірені практикою результати пізнання людиною навколишнього світу.

Вони класифікуються:

- а) за локалізацією відображення – індивідуальні, суспільні;
- б) за формою відображення – знакові, вербальні, образні, предметні, процедурні;
- в) за галузями знань – гуманітарні, математичні та ін.;
- г) за психологічним рівнем – знання, узнавання, відтворення, розуміння, застосування, автоматичні дії, ставлення до знання, потреби;
- г) за ступенем узагальнення – факти, явища, поняття, терміни, зв'язки, закономірності, гіпотези, теорії, методологічні знання, оцінні знання;
- д) асоціативна модель індивідуальних знань [60].

Уміння визначаються як здатність особистості ефективно виконувати певну діяльність на основі набутих знань у змінених чи нових умовах. Навички – це здатність виконувати будь-які дії автоматично, без поелементного контролю, автоматизовані вміння. За характером превалюючих психічних процесів уміння і навички класифікуються на: рухливі (моторні), чуттєві (сенсорні) й розумові (інтелектуальні). До цієї групи результатів освіти належать загальнонавчальні і спеціальні навчальні вміння, способи когнітивної діяльності.

2. Показники особистісного розвитку, а саме: розвиток інтелектуальної, емоційної, вольової, мотиваційної сторін особистості, рівень розвитку її пізнавальних інтересів і потреб, сформованість стійкої мотивації пізнання, рівень креативності студента, його вміння самовизначатися в усьому, бути суб'єктом власної освіти і розвитку, а також ступінь моральної, фізичної, екологічної та іншої розвиненості.

3. Негативні ефекти (наслідки) освіти: перевантаження і перевтома, поява дефектів здоров'я, поява відрази до навчання.

4. Зміни професійної компетентності викладача і його ставлення до праці. В освітньому процесі викладач набуває досвіду професійної педагогічної майстерності і поряд з цим – негативного досвіду. Одні поступово рухаються до свого апогею, інші вичерпують свої психічні й

фізичні можливості, стають нездатними до сприйняття інновацій.

5.Ріст (чи падіння) престижу навчального закладу в соціумі [60].

Якщо тлумачити поняття «якість освіти» через комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості, то тут учені виділяють три групи характеристик:

- якість потенціалу досягнення мети освіти;
- якість процесу формування професіоналізму;
- якість результату освіти.

Якість потенціалу виражається в таких характеристиках: якість мети освіти, якість освітнього стандарту, якість освітньої програми, якість матеріально-технічної бази освітнього процесу, якість викладацького складу, якість учнів, якість інформаційно-методичної бази.

Якість процесу формування професіоналізму характеризується якістю технології освіти, контролем освітнього процесу, якістю мотивації педагогічного колективу на творчість, ефективністю педагогічної роботи, якістю ставлення учнів до освіти, інтенсивністю освітнього процесу, управлінням освітою, методами презентації навчальних досягнень.

Якість результату освіти – усвідомлення професіоналізму, розпізнавання та реалізація індивідуальних здібностей та особливостей, працевлаштування, кар'єра та зарплата, оволодіння методологією самоосвіти, знання, практичні навички [70].

Отже, якість загальної середньої освіти – цілісна характеристика системи як другої ланки освіти з боку її відповідності потребам зростаючої особистості, сім'ї як споживачів соціальних послуг і держави як соціального замовника. Якість загальної середньої освіти характеризується сукупністю властивостей та мірою корисності, які зумовлюють її здатність повністю задовольняти особисті та суспільні потреби. Ідеальною моделлю сучасної загальної середньої освіти є висока за якісно-кількісними показниками, теоретико-методологічними засадами, організаційно-методичними умовами,

результатами навчально-виховної роботи освіти [18].

Між поняттями «якість освіти» й «освітній процес» є тісний взаємозв'язок, оскільки якість освіти – це комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування особистісної компетентності.

Беручи до уваги тлумачення вище наведених понять Л.Загородня визначає якість освітнього процесу в закладі освіти як якість педагогічних технологій освіти, якість мотивації педагогічного колективу на ефективність педагогічної роботи та професійний саморозвиток, якість ставлення дітей до закладу дошкільної освіти, якість контролю освітнього процесу та управління ним у закладі загальної середньої освіти. Якість освітнього процесу визначається передусім якістю взаємодії всіх його учасників.

Серед показників, що визначають якість загальної середньої освіти, І. Родіонова визначає такі: зміст освітнього процесу; стан викладання базових дисциплін за новими навчальними програмами; ефективність психологічного забезпечення навчально-виховного процесу; рівень розвитку виховних систем закладів дошкільної та загальної середньої освіти; стан впровадження освітніх інновацій [21].

Якість освіти забезпечується якісною організацією освітньої діяльності. Якість освітньої діяльності – рівень організації освітнього процесу в закладі вищої освіти, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань.

1.2. Нормативно-правова база забезпечення якості освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти

Пріоритетом сучасної державної політики у сфері освіти є забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Сучасні процеси реформування в освітній галузі пов'язані з діяльністю значної кількості впливових міжнародних організацій: ООН, Рада Європи, Міжнародний департамент стандартів.

У програмі «Цілі розвитку тисячоліття», схваленій на саміті ООН у

2000 р., зазначено, що доступ до освіти для всіх – це запорука добробуту народів та націй [79]. В Україні цей документ було прийнято як стратегію розвитку держави, в якій проголошено курс на досягнення найвищих стандартів у галузі освіти.

Україна вже включилася і має намір розширювати свою участь у різних порівняльних дослідженнях якості освіти (TIVS, PIRLS, PISA). Цінність результатів даних досліджень полягає в можливості з'ясувати, наскільки вірно обрані засади реформування змісту освіти, а не у виявленні шабля, на якому перебувають українські школярі з тієї чи іншої галузі знань.

Під системою якості у стандарті ISO 8402-86 розуміється «Сукупність організаційної структури, відповідальності, процедур і процесів та ресурсів, які забезпечують здійснення загального керівництва якістю». За Держстандартом України ДСТУ 3230-95 системою якості вважається «Сукупність організаційної структури, методик, процесів та ресурсів, які необхідні для здійснення керівництва якістю» [17].

Організаційно-управлінським проектом державної політики в галузі освіти є «Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті». Зміст доктрини визначається як загальними принципами державної політики в галузі освіти, так і об'єктивними даними проведеного аналізу стану, тенденцій і перспектив розвитку освіти.

У Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що освіта – це стратегічний ресурс поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету й конкурентоспроможності країни на світовій арені, а якість освіти визначена національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави

Державний характер управління системою загальної середньої освіти закріплений у такій системі принципів:

- доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;
- доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої

освіти;

- обов'язковість повної загальної середньої освіти;
- рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку;
- гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;
- органічний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, традиціями;
- незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій;
- науковий, світський характер освіти;
- інтеграція з наукою і виробництвом;
- взаємозв'язок з освітою інших країн;
- гнучкість і прогностичність системи освіти;
- єдність і наступність системи освіти;
- безперервність і різноманітність освіти;
- поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті [55].

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року відносить освіту до найважливіших напрямів державної політики України. У документі зазначено: «Держава виходить з того, що освіта – це стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного й духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості» [56].

Розроблення Національної стратегії зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних

умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір. Основними напрямками реалізації Національної стратегії є оновлення законодавства у сфері освіти шляхом прийняття нових нормативно-правових актів у сфері освіти, вищої освіти, удосконалення системи освіти, модернізації змісту освіти, інформатизація освіти тощо. Багато зі стратегічних цілей Національної стратегії сьогодні досягнуто, а тому цей документ потребує детального перегляду та оновлення з урахуванням проведеної реформи у сфері освіти і на основі ухвалених Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», нових вимог суспільства та аналізу ринку праці.

На виконання зазначеного указу прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (04.09.2013 р. № 686-р), де визначено головні завдання відповідних міністерств (МОН, МОЗ, Мінфін, Мінсоцполітики та ін.) щодо реалізації цієї стратегії. Однак сьогодні більшість завдань не є актуальними, а тому, як і національна стратегія, потребують оновлення [73].

Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 р. № 926/2010) закріпив у той період ключові пріоритети розвитку освіти в Україні, а саме: забезпечення поліпшення функціонування та інноваційного розвитку освіти в Україні, підвищення її якості та доступності, інтеграції до європейського освітнього простору зі збереженням національних досягнень і традицій. Більшість положень зазначеного нормативно-правового акту було враховано під час ухвалення нових освітніх законів. Сьогодні з урахуванням нового законодавства, євроінтеграційних пріоритетів та вимог сучасного суспільства важливо розробити нові заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку якісної освіти в Україні та сформулювати завдання уповноваженим органам влади.

У Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років

наголошується на тому, що українська освіта – один із найбільших секторів суспільства, в якому працюють і здобувають освіту близько 9 млн. осіб [29, с. 1].

Реформування української освіти, яке розпочалося з часів здобуття незалежності, покликане перетворити освіту на систему, здатну до саморегуляції – відповідно до викликів суспільного розвитку, які постійно змінюються, на ефективний важіль економіки знань, на інноваційне середовище, в якому учні й студенти отримують навички і вміння самостійно оволодівати знаннями протягом життя та застосовувати ці знання в практичній діяльності. Саме реформована українська освіта покликана продукувати індивідів, здатних забезпечити прискорене економічне зростання і культурний розвиток країни, свідомих, суспільно активних громадян, конкурентоспроможних на європейському і світових ринках праці, та стати реальною гарантією забезпечення високих соціальних стандартів.

Вимоги до якості освіти закладено у наріжних для розвитку освіти державних документах. Зокрема, у новому Законі України «Про освіту» зазначено: «Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [68].

Закон України «Про освіту» (частина 3 статті 41) визначає, що внутрішня система забезпечення якості освіти має такі основні складові:

- стратегія (політика) та процедури забезпечення якості освіти;
- система та механізми забезпечення академічної доброчесності;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання

управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти;

- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, в тому числі для самостійної роботи здобувачів освіти;

- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;

- створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування [6].

Розвиток загальної середньої освіти залишається одним із пріоритетних напрямів державної політики в галузі освіти. Основними завданнями цієї ланки державою визначено створення належних умов для отримання дітьми якісної дошкільної освіти, забезпечення дієвості особистісно орієнтованої освітньої системи та реалізація принципів демократизації, гуманізації та індивідуалізації, інтегративності педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі. Це сприятиме своєчасному становленню і всебічному розвитку життєво компетентної особистості дитини, формуванню її фізичної і психологічної готовності до нової соціальної ролі [73].

Відповідно чинної нормативної бази Система забезпечення якості освітньої діяльності в закладі загальної середньої освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти) передбачає:

- функціонування системи формування компетентностей здобувачів освіти;

- стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти;

- систему та механізми забезпечення академічної доброчесності;

- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;

- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання діяльності педагогічних працівників;

- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти;

- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації

освітнього процесу, в тому числі для самостійної роботи здобувачів освіти;

- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;

- створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища;

- інші процедури та заходи, що визначаються спеціальними законами або документами закладу освіти [73].

Наказ МОН № 54 від 16.01.2020 про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти визначає механізм підготовки та проведення моніторингу якості освіти та освітньої діяльності у закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти незалежно від їх підпорядкування, типу й форми власності.

У документі зазначено, що метою проведення моніторингу є виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти, встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, оцінювання причин відхилень від цілей. Акцентовано увагу на тому, що якість освіти є тим показником, за яким визначається ефективність функціонування системи освіти будь-якої держави на будь-якому етапі її розвитку.

Якість освіти – це сукупність властивостей системи освітньої галузі, що відповідає сучасним вимогам педагогічної теорії та практики й спроможна задовольнити освітні потреби особистості, суспільства, держави. Підвищення якості освіти потребує її постійного дослідження, налагодження системи моніторингу освіти, головною метою якого є збирання, обробка, зберігання та поширення інформації про освітню систему або її окремі елементи, оцінювання й аналіз її показників на всіх рівнях функціонування, поширення та доступ до цієї інформації громадськості, різних користувачів освітніх послуг, посилення управлінських дій щодо якісних показників в освіті, прогнозування її розвитку У широкому значенні, моніторинг якості освіти – с збору, обробки, зберігання та розповсюдження інформації про стан освіти, інтерпретація зібраних фактів та прогнозування на їх основі динаміки і

основних тенденцій її розвитку та розробка науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі [11].

Із метою отримання актуальних статистичних даних Міністерством освіти і науки України введено в дослідну експлуатацію інформаційно-телекомунікаційну систему «Державна інформаційна система освіти» (ДІСО), що збирає й агрегує статистичні дані на рівні загальноосвітніх навчальних закладів у розрізі районів, об'єднаних територіальних громад, міст та областей. Це зумовило потребу в розробленні якісного інформаційного забезпечення системи збирання, зведення, групування та аналізу наявної галузевої статистичної інформації, яка повинна трансформуватися в систему освітніх індикаторів. Отже, отримані з ДІСО статистичні дані покладені в основу створення переліку національних освітніх індикаторів ефективності і якості загальної середньої освіти [69].

Як зазначено у Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року «проблемою, яка потребує розв'язання, є суттєве погіршення якості загальної середньої освіти протягом 1992-2016 років, що є наслідком ряду таких факторів: зменшення обсягів фінансування; зниження рівня оплати праці вчителя; незадовільне матеріально-технічне забезпечення шкіл; бюрократизація системи управління освітою; застарілі зміст освіти та методики викладання» [30].

Концепції Нової української передбачає:

- 1) новий зміст освіти, заснований на формування компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві;
- 2) педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;
- 3) умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно;
- 4) орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм;

- 5) наскрізний процес виховання, який формує цінності;
- 6) нова структури школи, яка дозволяє добре засвоїти новий зміст і набути компетентності до життя [30].

Сучасна ситуація розвитку шкільної освіти потребує розуміння її якості як цілісного інтегрованого результату, на який впливає багато чинників: доступність одержання освіти, можливість використання здобутків дошкільної освіти, створення сприятливого освітнього середовища, якісний зміст і сучасні підручники, повноцінна реалізація ідей особистісно-зорієнтованої освіти, сформованість ключових компетентностей, технологізація методики, моніторинг як засіб управління якістю, особистісна і професійна підготовка вчителя. Високої якості загальної середньої освіти можна досягти у кожній школі, якщо там працює колектив однодумців, панує дух партнерства, взаємної підтримки і надихаючого управління.

З метою створення зовнішньої системи забезпечення якості освіти Міністерством освіти і науки України наказом від 09.01.2019 №17 затверджено Порядок проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти (зареєстрований у Міністерстві юстиції України 12 березня 2019 року за № 250/33221).

За розбудову внутрішньої системи забезпечення якості освіти відповідає керівник школи, а за проведення інституційного аудиту – Служба та її територіальні органи. Ці дві системи тісно пов'язані між собою, оскільки критерії, за якими має проводитись школою щорічне самооцінювання освітньої діяльності та інституційний аудит однакові.

Інституційний аудит – це зовнішнє оцінювання освітньої діяльності школи, що базується на ґрунтовному вивченні освітніх та управлінських процесів. Аудит покликаний допомогти закладам освіти стати більш якісними і в подальшому сформувати та підтримувати нову культуру якості освіти, що базується на прозорості, інноваційності та партнерстві учасників освітнього процесу.

Під час оцінювання закладу освіти буде почута думка кожного: учнів,

педагогів, батьків. Тому, окрім спостережень за освітнім середовищем та відвідування навчальних занять має проводитися опитування учасників освітнього процесу.

Після закінчення інституційного аудиту школа отримає висновок про якість освітньої діяльності й управлінських процесів та рекомендації щодо удосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Крім того, у висновку зазначається на якому з рівнів наразі перебуває школа – високому, достатньому, на рівні, що вимагає покращення, чи низькому. Але найголовніше, що визначений рівень - це не вирок, а поштовх до руху вперед, до вдосконалення та підвищення якості освітньої діяльності. Для роботи над виправленням порушень заклад освіти має один рік. Якщо після визначеного терміну заклад освіти не усуне виявлені негативні результати інституційного аудиту, то Служба чи її територіальний орган мають право рекомендувати засновнику змінити керівника школи чи реорганізувати заклад освіти [48].

Отже, пріоритетним завданням державної політики в галузі освіти є забезпечення високої якості освіти, заснованого на фундаментальності знань і розвитку творчих компетентностей учнів відповідно потребам особистості, суспільства і держави, безпеки освітнього процесу і забезпечення здоров'я дітей при постійному розвитку професійного потенціалу працівників освіти. При цьому все більш очевидними і актуальними стають чинники, що визначають нові вимоги до якості загальної освіти в сучасній Україні:

- розширюється швидкими темпами гнучкість і нелінійність організаційних форм виробництва і соціальної сфери, що вимагає розвитку в особистості вже на ранніх стадіях отримання освіти здатності до постійного оволодіння новими компетентностями;

- перехід управління економічними і соціальними процесами на електронні інформаційно-комунікаційні технології, наростаючий «інформаційний бум» в області економіки і промислового виробництва. Це орієнтує загальну освіту на формування змісту, яке було б спрямоване не

тільки на отримання фундаментальних або спеціалізованих знань, але і на освоєння креативних і соціальних компетентностей, формування готовності і мотивації до перенавчання;

- переорієнтація соціальної політики держави на відтворення і розвиток людського капіталу. Це вимагає введення нових активних форм організації освітнього процесу при регулярній участі учнів в олімпіадах, дослідженнях, проектах різного рівня, а шкіл і педагогів у національних конкурсах в галузі освіти;

- вступ України в загальний Європейський освітній простір вимагає уніфікації процесів і гарантії якості наданих освітніх послуг;

- зберігається нерівність стартових можливостей для навчання дітей у сімей, що мають різний соціальний статус і проживають на різних за рівнем соціально-економічного розвитку територіях [28].

Це визначає необхідність вирівнювання стартових можливостей за рахунок пред'явлення єдиних вимог до якості освіти та ефективного управління процесами, які забезпечують виконання в повному обсязі пред'явлених вимог.

1.3. Управління якістю освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти як наукова проблема

Якість освіти є багатомірним та багато параметричним поняттям. Т. Лукіна розрізняє два основні підходи щодо визначення суті якості освіти. У межах першого підходу – нормованого – суть якості освіти розглядається з точки зору задоволення потреб та досягнення певних норм, стандартів, цілей (особистості, суспільства, держави), що нормативно затверджені відповідними документами. Другий підхід – управлінський – подає цю категорію з позицій сучасної теорії і практики управління якістю.

Якість освіти як об'єкт управлінського впливу розглядається одночасно з позицій якості освітньої системи, якості освітнього процесу (як процесу споживання наданих освітніх послуг) та якості особистості випускника як

результату діяльності освітньої системи за показниками його освіченості та сформованості суспільно значущих цінностей [37].

В останнє десятиліття в економічно розвинутих країнах упроваджують систему загального управління якістю (Total quality management – TQM).

«Загальне управління якістю – це система організації праці, за якої всі працівники компанії, на всіх рівнях, беруть участь у безперервному процесі поліпшення якості товарів, послуг та процесу виробництва» [3, с. 29].

TQM – це система керівництва організацією, яка націлена на якість, спирається на участь усіх її членів і спрямована на досягнення довгострокового успіху шляхом задоволення потреб споживачів й отримання вигоди членами організації і суспільством. Система загального (тотального) управління якістю ґрунтується на таких засадах:

1. Якість оцінює споживач.
2. Якість повинна виявлятися не тільки в товарах компанії, але й у всіх сферах її діяльності.
3. Якість потребує участі кожного працівника компанії.
4. Для досягнення високої якості необхідно, щоб усі партнери працювали на одному рівні.
5. Програма боротьби за якість не здатна поліпшити первісно неякісний товар.
6. Підвищувати якість можна завжди.
7. Іноді для підвищення якості потрібно згадати про кількість.
8. Якість не може коштувати забагато.
9. Якість – необхідна, але не завжди достатня умова [9, с. 532].

Проблема управління якістю товарів (послуг) у більшості країн є загальнонаціональною. Надзвичайно гострою є проблема управління якістю і в Україні, зокрема, в галузі освіти.

Управління якістю освіти у конкретному закладі освіти має комплексний характер, що передбачає визначення вимог споживачів до якості освіти, забезпечення якості освітніх послуг відповідно до державних

стандартів та вимог споживачів, контроль якості та профілактичну, попереджувальну роботу щодо зниження якості освітніх послуг.

Сучасний зміст вимог до якості загальної середньої освіти відповідно до законодавства визначається, у першу чергу, безпосередніми споживачами і зацікавленими сторонами освітніх послуг. Споживачами освітніх послуг є самі здобувачі освіти, їхні батьки або законні представники, а також держава, установи професійної освіти, ринок праці і, за певних умов, бізнес-співтовариство. Кожен із споживачів освітніх послуг, маючи своє уявлення про якість освіти, формулює власне замовлення на її рівень, тому сучасне розуміння якості освіти невіддільне від запиту, який формується споживачами (замовниками) [17].

Управління якістю освіти входить в загальну структуру управління освітою. При цьому важливим є те, що управління якістю ніяк не порушує структуру управління, у якій керівник відіграє визначальну роль. У свою чергу, введення управління якістю серйозно підвищує функціональність загального управління – регламентацію комунікацій між керівником, працівниками закладу загальної середньої освіти, представниками зацікавленої громадськості. Регламенти, детально прописують послідовність виконання операцій, самі операції, способи, окремі прийоми та дії, є основою для забезпечення якості освіти, так як в значній мірі гарантують ефективне виконання прийнятих управлінських рішень [81].

Метою створення в закладі загальної середньої освіти системи управління якістю освіти є забезпечення необхідних умов надання якісної освітньої послуги, що відповідає запитам і очікуванням споживачів. Крім того, система управління якістю необхідна сучасній установі освіти для:

- підвищення ефективності освітнього процесу в досягненні вимог, що пред'являються державними освітніми стандартами;
- розвитку творчої та діяльної атмосфери в закладі, активізації професійної діяльності працівників;
- поліпшення в цілому системи управління в закладі загальної

середньої освіти;

- оптимізації фінансового, ресурсного і кадрового забезпечення освітнього процесу;
- підвищення конкурентоспроможності закладу освіти;
- створення сучасних безпечних умов освітньої діяльності;
- забезпечення широкої участі громадськості в управлінні закладом загальною середньою освітою [57].

Функціями шкільних систем управління якістю освіти є:

- 1) забезпечення шкільного стандарту якості освіти як суспільного договору між суб'єктами освітнього процесу;
- 2) визначення критеріальної основи якості освіти в заклад освіти;
- 3) підготовка аналітичних звітів і публічних доповідей про якість освіти;
- 4) стимулювання інноваційних процесів у закладі загальної середньої освіти для підтримки і постійного поліпшення якості освіти;
- 5) визначення напрямків розвитку закладу загальної середньої освіти, підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Актуалізація проблеми якості освіти на сучасному етапі розвитку освіти багато в чому обумовлена децентралізацією школи. Якщо раніше якість освіти обговорювалося переважно на державному рівні, то тепер споживачі освітніх послуг або прямо, або опосередковано спонукають заклади загальної середньої освіти вузи домагатися поліпшення підготовки випускників. З огляду на зазначене, якість освіти можна розглядати як синтетичний показник, що виражає результат діяльності закладу освіти, що складається з двох складових. З одного боку якість освіти оцінюється як середнє арифметичне оцінок підсумкової державної атестації. З іншого боку якість підготовки випускників визначається попитом на цих випускників з боку закладів вищої освіти. Основні параметри якості освіти відображають сукупність факторів, які впливають на формування якості, а також міру й особливості дії цих факторів, взаємодії їх між собою [24].

Головними факторами якості освіти є мета і потенціал освіти. Перший відображає суспільне уявлення про те, який варіант освіти можна вважати ідеальним, що задовольняє не тільки сьогоденні освітні потреби, але і можливі завтрашні. Мета відображає тенденцію розвитку освітніх потреб і пронизує всю освітню систему, проявляється не тільки в державній політиці, а й в поведінці кожного учасника освітнього процесу.

Другий фактор – потенціал освіти, що характеризує можливості досягнення мети з точки зору ресурсів і об'єктивних умов. Ці чинники є одночасно і зовнішніми і внутрішніми щодо окремого закладу освіти. Усі інші фактори, що впливають на якість освіти, можна умовно розділити на дві групи: зовнішні і внутрішні. До зовнішніх факторів належать: державні (державне управління освітою, організаційно-правове забезпечення), фінансові (система фінансування освіти), соціальні (прояв освітніх потреб і суспільне уявлення про якість освіти), демографічні (кількість і віковий склад населення) [62].

Якщо зовнішні чинники лише побічно впливають на якість освіти, то внутрішні мають на неї безпосередній вплив. У підсумку ці фактори і визначають якість освіти і як системи і як процесу його отримання і надання, а також якість результату освіти. При цьому всі фактори відіграють свою роль. Мета освіти в суспільних відносинах – це підвищення інтелектуального потенціалу суспільства для прискорення його прогресивного розвитку, формування позитивної громадської думки, а в особистому плані – забезпечення добробуту і соціального статусу в майбутньому, задоволення від професійної діяльності [28].

Усі можливі об'єкти шкільної служби якості освіти умовно можна розділити на три групи.

До першої групи належать ті об'єкти, які повинні бути визначені і встановлені керівництвом закладу загальної середньої освіти:

- політика в галузі якості освіти;
- організаційна структура;

– підтримка контактів із зовнішніми експертними організаціями, до числа яких відносяться установи, які здійснюють зовнішній аудит якості освіти, асоціації експертів і окремі експерти тощо.

Друга група – об'єкти, пов'язані з проектуванням, плануванням, змістом і організацією освітніх і робочих процесів:

- освітні програми закладу загальної середньої освіти (основні і додаткові);
- навчальні плани і програми;
- форми, методи, технології навчання.

До третьої групи належать елементи, пов'язані з ресурсами й оцінкою результату:

- ведення записів і контроль документації щодо якості;
- забезпечення освітньої діяльності (правове й організаційно-розпорядче, фінансове, матеріально-технічне, кадрове тощо);
- система оцінки якості освіти [70].

Отже, логіка розвитку закладу загальної середньої освіти має спиратися на системну та об'єктивну оцінку діяльності педагогів при обліку навчальних і позанавчальних досягнень учнів, участь громадських експертів у зовнішній незалежній процедурі оцінки якості освіти і розвиток електронного управління школою, об'єктивно обумовлювати розробку і впровадження систем управління якістю освіти в закладі загальної середньої освіти. Більш того, наявність систем управління якістю освіти в школі дозволить в майбутньому вирішити задачу перенесення центру ваги з процедур зовнішнього контролю якості та оцінки результатів освітнього процесу на використання результатів внутрішнього контролю та самооцінки, що при відкритості для громадського спостереження даних процедур багаторазово підвищить рівень довіри до освітніх установ.

Висновки до розділу 1

Якість освіти є комплексним, багатограним поняттям, що відображає певну збалансовану відповідність певного освітнього рівня (загальної середньої, професійно-технічної, вищої тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості. Зазначене поняття відбиває рівень знань і умінь, розумового, морального і фізичного розвитку тих, хто навчається, на певному етапі відповідно до поставлених цілей; рівень забезпечення навчальної діяльності і надання освітніх послуг учасникам освітнього процесу.

Основними параметрами якості освітнього процесу є відповідність навчальних досягнень учнів державним освітнім стандартам; рівень особистісного розвитку; динаміка індивідуальних досягнень у самовизначенні, саморозвитку, самореалізації; навчально-методичне забезпечення освітнього процесу (навчальні посібники, методичні розробки); позитивна мотивація навчання, готовність до пізнавальної діяльності; якість управління освітніми програмами, що мають бути спрямовані на основну мету системи освіти – «забезпечити умови для всебічного розвитку учнів, виховання громадянина демократичного суспільств».

Управління якістю освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти є багатофункціональним поняттям, що охоплює: наявність необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних тощо); організацію освітнього процесу, яка найбільш адекватно відповідає сучасним тенденціям розвитку національної та світової економіки та освіти; контроль освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти та якості підготовки здобувачів освіти.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

2.1. Характеристика чинників впливу на якість освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти

Якість шкільної освіти є похідною від її цілей і завдань. Вона має відповідати як соціальним потребам держави, так і запитам особистості. Якість шкільної освіти – це насамперед її відповідність певним еталонам вимог, що визначені стандартами та нормативами і можуть вимірюватися. Крім того, якість освіти засвідчують різноманітні особисті досягнення учнів чи колективу школи, які не завжди можна кількісно виміряти через нерозробленість відповідних критеріїв.

Якість освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти залежить від багатьох чинників, з-поміж яких науковці виділяють наступні.

1. Забезпечення реальної доступності й обов'язковості масової освіти для всіх дітей, незалежно від місця проживання, етнічного походження і матеріального становища батьків. За офіційною статистикою навчанням охоплено 99,9 % дітей, однак за умов вибору батьками закладу освіти, втрати контролю з боку школи за формуванням учнівських контингентів, байдужості окремих селищних рад трапляються випадки, коли поза школою тривалий час залишаються повносправні діти 8–10 років. Масові виїзди батьків за кордон на заробітки, коли діти залишаються під наглядом рідних, теж знижують відповідальність за обов'язковість відвідування школи [41].

Отже, забезпечення реального права всіх дітей на освіту – першорядний обов'язок державних органів управління, громадськості, вчителів, ЗМІ.

Зараз в Україні здійснюються організаційні й наукові заходи щодо забезпечення права на освіту дітей із вадами розвитку за місцем проживання,

у тому числі у загальноосвітніх закладах. Інтегроване (інклюзивне) навчання передбачене в освітніх системах розвинених країн світу, однак для цього треба виділяти додаткові фінанси і вводити до штату школи помічників учителя.

2. Створення й «окультурення» освітнього середовища на засадах загальнолюдських і національних цінностей. Середовище – це сукупність природних і соціальних умов та впливів, що оточують людину; це життєвий простір, який активно чи пасивно діє на свідомість і почуття. Школяр має прямі чи опосередковані зв'язки з природним, соціальним, навчальним, ігровим, технологічним і психопедагогічним середовищами. Вихованість, навченість, розвиненість дитини – результат не лише діяльності вчителя, сім'ї, а й впливу усіх зазначених середовищ [54].

Місце розташування школи, стан її будівлі, кількість дітей у ній, розміщення класів, їх наповненість, гарна їдальня, медичний кабінет – це базові передумови якісного навчання школярів. Саме середовище найбільше приваблює батьків у приватних закладах освіти. За умов однакового фінансування державних закладів вони дуже відрізняються ставленням дирекції і вчителів до облаштування середовища. Особливу роль у зазначеному контексті слід надавати створенню матеріальних умов для збереження і розвитку здоров'я дітей: відповідність меблів, зони відпочинку, окремі столики для харчування, безпечні туалети тощо [46].

Психодидактичне середовище визначає стиль спілкування, прийоми педагогічної підтримки дітей, комфортність перебування в освітньому просторі класу і школи. Просторово-предметне оснащення класів для учнів за останні роки стало інноваційним полем, на якому реалізуються різноманітні способи його оснащення меблями, унаочненням, іграшками тощо. Освітнє середовище має бути зручним, цікавим, безпечним. Важливо, щоб у його створенні брали активну участь діти, батьки.

3. Системоутворюючим чинником якості шкільної освіти є якість її змісту. Від того, якими є мета і теорія відбору змісту, його структурування за

освітніми галузями, предметами, наскільки точно він співвідноситься з потребами і можливостями дітей конкретного класу, значною мірою залежить ефективність освіти.

У конструюванні змісту сучасної освіти втілено такі ідеї:

- визначення змісту усіх освітніх галузей на засадах гуманізації, цілісності, потреб загальнокультурного розвитку дітей;
- застосування державного стандарту як основного механізму реалізації соціального запиту держави щодо освіченості дітей, нормативного регулювання змісту, обсягів навчального матеріалу;
- запровадження компетентнісного підходу до відбору змісту і визначення вимог до навчальних досягнень учнів;
- інтеграція як принцип конструювання і реалізації змісту через інтегровані курси, що дає змогу краще врахувати цілісність світу, розкрити дітям взаємозв'язки між різними явищами, подіями тощо;
- цілеспрямоване збагачення змісту виховним і розвивальним матеріалом, який створює передумови різнобічного виховання і розвитку учнів;
- варіативність реалізації державного стандарту шляхом створення авторських програм і відповідних підручників [23].

Робота над удосконаленням змісту триває, потрібне його розвантаження, узгодження вимог державного стандарту з потребами особистісного розвитку школярів.

4. Повноцінна реалізація ідей особистісно-зорієнтованої освіти. Всебічне вивчення і розуміння внутрішнього світу учнів залишається аксіомою якісного навчання та виховання. Реалізація особистісного підходу освітньому процесі здійснюється багато планово: у врахуванні індивідуальних особливостей дітей, у тому числі стану здоров'я, психологічного, пізнавального і мовленнєвого розвитку, статевих відмінностей, взаємин з дорослими та іншими дітьми; шляхом гуманізації навчальної взаємодії, суб'єктності стосунків «вчитель-учні». Це передбачає

діалогічність і співробітництво в освітньому процесі на засадах взаємної поваги, взаємної залежності та відповідальності, що спонукає дітей до активності, вільного вибору завдань, обміну думками, враженнями, визнає їх право на помилку і самооцінку [66].

Освоєння ідей особистісно-зорієнтованого навчання вимагає оновлення психологічних знань учителя, оволодіння діагностичними вміннями, передбачає застосування природовідповідних методик. Крім методичних результатів, це спрямовує зусилля педагогів на формування в учнів важливих особистісних якостей щодо їх вихованості і розвитку.

5. Сформованість у школярів ключових компетентностей. Якість освіти визначається не лише засвоєнням учнями предметних компетентностей, а й ключових, які мають бути найважливішим особистісним надбанням кожного випускника школи. Компетентнісний підхід передбачає особистісно-діяльнісне навчання, заохочуючи активність учнів. У формуванні ключових компетентностей на різному змісті необхідно забезпечити:

- чітке усвідомлення дитиною мети роботи;
- мотивацію на одержання виховного результату;
- оволодіння загальнонавчальними вміннями і навичками;
- рефлексію своїх досягнень;
- можливість використання одержаних знань і вмінь для розв'язання різних типів навчальних і життєвих задач (серед яких є обов'язково творчі);
- набування індивідуального досвіду завершеної справи;
- успішну співпрацю у різних групах для виконання комплексних завдань (наприклад, участь у проектах, творчих роботах, виставках, громадських дорученнях тощо), які вимагають застосування різних компетентностей, фізичної і вольової готовності до продуктивної праці;
- навчання дітей приймати рішення, спираючись на знання, досвід, елементарне прогнозування [86].

6. Технологічність методик навчання. Задоволення вимог державного стандарту в умовах масової освіти об'єктивно зумовлює потребу для кожного

вчителя досконалого оволодіння набором ефективних технологій предметного і загальнонавчального значення. Технологічний підхід включає систему дій вчителя і учнів, спрямованих на досягнення наперед визначеної мети шляхом послідовного та неухильного виконання певних навчальних дій в умовах оперативного зворотного зв'язку [79].

Технологія навчання повинна мати чіткі процесуальні характеристики (що, як і в якій послідовності, у якому обсязі слід робити), щоб кожен учитель, застосувавши її, міг досягти запланованого результату. У цьому відмінність технологічного підходу від звичайних методичних рекомендацій, які пропонують описові орієнтири. Технології можуть змінюватися у змістовій частині й частотності завдань, залежно від результатів оперативного зворотного зв'язку, але вони мають бути застосовані повністю, а не за окремими елементами. В умовах чіткого визначення у нових програмах вимог до навчальних досягнень учнів відбувається виразна переорієнтація методики з опису процесу діяльності на процедури досягнення конкретного результату. Вимога до вчителя – не «вчити», а «навчати» – стає соціально і професійно обов'язковою в контексті запровадження моніторингу якості освіти [60].

7. Моніторинг як інструмент управління якістю освіти. Процес моніторингу якості шкільної освіти поступово набуває в нашій країні організаційного, фінансового і наукового забезпечення. В науковому значенні це система цілеспрямованого збирання, обробки і розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи або її окремих елементів, яка забезпечує неперервне відстеження її стану для корекції та прогнозу розвитку. Мета таких досліджень – зібрати матеріал для аналізу та оцінювання основних складових, які характеризують якість освіти:

- ресурси, що вкладено в освіту (стан будівель, шкільне обладнання, кількість учителів, витрати на одного учня та ін.);
- організація освітнього процесу (якість змісту, кадрів, середовище навчання вчителів, інспектування тощо);

- результат освітньої системи (індивідуальні досягнення учнів, стан виховання, соціалізації учнів у школі тощо);
- прогноз подальшого розвитку освіти [35].

Таким чином, сучасна ситуація розвитку шкільної освіти потребує розуміння її якості як цілісного інтегрованого результату, на який впливає багато чинників: доступність одержання освіти, створення сприятливого освітнього середовища, якісний зміст і сучасні підручники, повноцінна реалізація ідей особистісно-зорієнтованої освіти, сформованість ключових компетентностей, технологізація методики, моніторинг як засіб управління якістю, особистісна і професійна підготовка вчителя.

2.2. Основні показники забезпечення якості освітнього процесу

Процес забезпечення якості освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти супроводжується розробкою єдиних критеріїв і стандартів у галузі освіти.

За енциклопедичним словником «критерій» – (від гр. κριτήριον), це ознака, за якою можна судити про щось, мірило для визначення, оцінки предмета чи явища [7, с. 731]), а ще підстава для оцінки або класифікації чогось [57, с. 211].

В.Курило під поняттям критерій розуміє об'єктивну ознаку, за допомогою якої здійснюється порівняльна оцінка досліджуваного явища, ступеня розвитку його у різних обстежених осіб або сукупність таких якостей явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінці [33, с. 35].

Окремі автори розширюють поняття критерію як кількісної величини, що визначає якісні характеристики процесу або явища. Зокрема, Г. Коджаспірова та А. Коджаспіров вважають, що критерій являє собою ознаку, на підставі якої виробляється оцінка; В. Загвязинський та С. Гільманов акцентують увагу на тому, що найчастіше критерій виступає як комплексний оцінний блок, який конкретизується в показниках (і

індикаторах як сукупності характеристик, що дозволяють відбити рівень досягнення критерію [29].

Система міжнародних стандартів ISO визначає критерій як:

- міру відбиття цілісності властивостей об'єкта, що забезпечує його існування;
- методологічний інструментарій управління якістю освіти;
- ідеальний зразок, що відображає вищий, досконалий рівень досліджуваного явища;
- засіб вибору або виміру альтернатив [17].

Показник – це конкретний вимірник критерію, що робить його доступним для спостереження, обліку й фіксування. Характеристика критерію прямо залежить від об'єкта дослідження, внаслідок чого моніторинг може розглядатися як методологічний інструментарій управління якістю освіти, як засіб, необхідний для вибору стратегії розвитку професійної підготовки, підстава для оцінки реального рівня освітніх досягнень студентів тощо [78].

Для будь-якого критерію характерна наявність показників, які відбивають найбільш важливі стійкі властивості об'єкта, що забезпечують його існування. Головними характеристиками показника є конкретність, що дозволяє розглядати його як більш частковий стосовно критерію, і діагностичність, що дозволяє йому бути доступним для спостереження й обліку. Оскільки якість освітнього процесу – багатопланова категорія, критерії її оцінки можуть бути найрізноманітнішими. Аналіз наукової літератури показав, що найчастіше науковці виділяють чотири основних аспекти оцінки якості освіти, які доповнюють один одного:

- гарантоване виконання базових стандартів і еталонів;
- досягнення поставлених цілей на різних етапах навчання (на вході, у процесі й на виході);
- здатність задовольняти попит і очікування споживачів освітніх

послуг і зацікавлених учасників освітнього ринку;

– прагнення до вдосконалювання навчання [53].

Деякі дослідники віддають перевагу критеріям, заснованим на відстеженні когнітивних результатів освіти: ступеня досягнення конкретних цілей навчання, психічних особливостей (Д. Матрос, Д. Полев, Н. Мельникова), - вважаючи, що основною метою антропоцентричної школи є інтелектуальне (розумове) виховання. Показники, розроблені В. Загвязинським і К. Єлисеєвим претендують на більшу об'єктивність: науковці пропонують відслідковувати й аналізувати сам педагогічний процес та його результати на основі комплексного критерію ефективності. Складовими компонентами комплексного критерію є соціологічний, психологічний, валеологічний, культурно-освітній, морально-розвивальний [39].

М. Поташник пропонує у відносно цілісний комплекс критеріїв якості освітнього процесу включити знання, уміння й навички, показники особистісного розвитку (інтелектуальної, емоційно-вольової, мотиваційної) сфер особистості, негативні наслідки освіти (поява дефектів здоров'я, негативний життєвий досвід і ін.). Як вважає науковець, перевагою представлених критеріїв можна вважати розширений розгляд результатів освіти, не тільки особистісних, але й результатів функціонування системи освіти, їх практикоорієнтований характер: автори пропонують оцінювати якість освіти залежно від етапу управління за 5 групами показників (показники оптимальності проекту, процесу, поточних, кінцевих і віддалених результатів освіти) [64].

Н. Островерхова розглядає якість освіти як сукупну, комплексну системну цілісну характеристику, яка включає в себе, окрім якості навченості, ще й цілу низку параметрів, завдяки врахуванню яких оцінка результатів навчання може бути як підвищена, так і зведена до нуля або навіть стати негативною. До них належать:

1. Знання, уміння і навички. При цьому – знання розглядаються як

перевірені практикою результати пізнання людиною навколишнього світу. Уміння визначаються як здатність особистості ефективно виконувати певну діяльність на основі набутих знань у змінених чи нових умовах. Навички – це здатність виконувати будь-які дії автоматично, без поелементного контролю, автоматизовані вміння.

2. Показники особистісного розвитку, а саме: розвиток інтелектуальної, емоційної, вольової, мотиваційної сфер особистості, рівень розвитку її пізнавальних інтересів і потреб, сформованість стійкої мотивації пізнання, рівень креативності студента, його вміння самовизначатися в усьому, бути суб'єктом власної освіти і розвитку, а також ступінь моральної, фізичної, екологічної та іншої розвиненості.

3. Негативні ефекти (наслідки) освіти: перевантаження і перевтома, поява дефектів здоров'я, поява відрази до навчання.

4. Зміни професійної компетентності вчителя і його ставлення до праці. В освітньому процесі педагог набуває досвіду професійної педагогічної майстерності і поряд з цим – негативного досвіду. Одні поступово рухаються до свого апогею, інші вичерпують свої психічні й фізичні можливості, стають нездатними до сприйняття інновацій.

5. Зростання (чи падіння) престижу навчального закладу в соціумі [60].

Г. Сазоненко серед критеріїв якості освіти виділяє, насамперед, рівень навчальних досягнень здобувачів освіти відповідно до державних стандартів. Проте інформація про навчальні досягнення школярів, на її думку, не відображає повною мірою якості освітнього процесу, тому робити висновок про якість навчання у закладі та якість роботи вчителя неправомірно. До того ж навчальні досягнення школяра є особистісним та індивідуальним прогресом (розвитком) здобувача освіти в процесі навчання [60].

А тому до найважливіших критеріїв вона також відносить:

- розвиток індивідуальних здібностей, творчого потенціалу учня (траєкторія особистісного розвитку);
- рівень сформованості ключових компетентностей, досягнутий

випускниками (вимірювання початкового рівня при вступі до навчального закладу та випуску із нього);

- якість умов навчального закладу:
- матеріальна база, навчальне і методичне забезпечення, рівень професійної компетентності вчителів тощо [60].

Незважаючи на це, основна сутність моніторингу полягає у своєчасному інформаційному забезпеченні прийняття ефективних управлінських рішень, що можливо в контексті якості освітнього процесу і його організації, які в даних дослідженнях не знайшли свого місця. Спроба виділити критеріальні блоки оцінки якості освіти методом декомпозиції знайшли відбиття в роботі Ю. Конаржевського (таблиця 1).

Таблиця 2.1

Критеріальні блоки оцінки якості освіти (за Ю.А.Конаржевським)

Критерії навченості	Критерії особистісного і фізичного розвитку	Динамічні й процесуальні компоненти	Статистичні процесуальні дані
– рівень оволодіння технологією розумової праці; – знання учнями фактичного матеріалу; – вміння використовувати на практиці отриманий матеріал; – вміння самос-	– рівень вихованості; – особливості фізичного виховання; – особливості розумового розвитку; – навички й вміння розумової праці; – ставлення до	– діяльність адміністрації з управління; – стан методичної роботи; – стан якості викладання; – стан педагогічної допомоги дитячим організаціям.	– стан відвідуваності навчальних занять; – діяльність колективу щодо організаційного забезпечення законодавства в галузі освіти.

Продовження табл. 2.1

тійно добувати знання.	навчання; –інтереси, плани, вольові якості.		

Л. Редько розглядає критерії й показники в розвитку особистості на різних щаблях освітнього комплексу й ставить їх у пряму залежність від системи управління якістю освіти (проектовані цілі, зміст діяльності суб'єктів освіти, управлінські рішення, форми й види контролю). У зв'язку з чим науковець приходять до необхідності розробки критеріїв оцінки якості самої системи управління освітою [19].

Теоретичне осмислення й визначення категорії «якість» у системі управління освітнім процесом здійснюється через аналіз змісту освіти, управлінських рішень у сфері людських ресурсів і якостей функціонування цілісної системи управління. Критеріями й показниками якості системи управління виступили: у змісті освіти – наявність у ньому регіонального компонента, що враховує полікультурність, міжнаціональність, традиції, його відповідність державному освітньому стандарту, забезпечення варіативності програм, спеціальностей, орієнтованості змісту на культурні цінності; наявність додаткових спеціальностей, орієнтованості змісту на культурні цінності й ін. [68].

А.Єгоршин пропонує використовувати концептуальну схему шести груп критеріїв якості освіти, а саме:

- кваліфікація викладацького складу;
- навчально-методичне забезпечення, методи й технології навчання;
- матеріально-технічна база;
- інтелектуальний потенціал;
- учні;
- випускники [31].

Аналіз актуальних джерел з проблем забезпечення якості освітнього

процесу у закладі загальної середньої освіти дозволив побудувати комплексну систему критеріїв якості освіти та зробити висновок, що науковці виокремлюють два блоки критеріїв якості освіти:

- 1) критерії якості результату (успішність; особистісні якості здобувачів освіти);
- 2) критерії якості функціонування освітнього процесу (цільове, змістове, технологічне, ресурсне, організаційне забезпечення) [33].

Кожний критерій конкретизований у певних показниках. Аналіз літературних джерел виявив, що результати освіти поділяються на три групи.

Перша група – результати освіти, які можна визначити кількісно, в абсолютних чи відносних величинах, або в яких-небудь інших, але обов'язково вимірюваних параметрах.

Друга група – результати освіти, які можна вимірювати лише кваліметрично, тобто якісно, описово чи у вигляді бальної шкали, де будь-якому балу відповідає певний рівень вияву якості.

Третя група – результати освіти, які неможливо легко і явно виявити, бо вони часто невидимі, тому що стосуються внутрішніх, глибинних переживань особистості учня [36].

Таким чином, можна зробити висновок, що там, де неможливо чітко зафіксувати результати освіти, там і аналіз, і управління не можуть бути чіткими: вони мають здогадний, приблизний, орієнтовний характер. Під час дослідження з'ясовано, що критерії оцінки якості освіти науковці умовно поділяють на чотири групи:

- критерії факту – кількісні показники;
- критерії якості – дають уявлення про глибину і міцність процесів, що відбуваються у людини; критерії ставлення – дають змогу висновувати про мотиви поведінки і дії про вибір, який здійснює людина;
- критерії часу – показують стійкість у часовому вимірі знань, умінь і навичок студентів, їхніх звичок, рис характеру тощо [77].

Взявши за основу створення системи комплексного оцінювання якості

освіти у закладі загальної середньої освіти процесний підхід, науковці стосовно кожного процесу розглядати три групи показників:

- 1) показники умов (потенціал) – вхідні показники процесу, включаючи пов'язані з регламентом і ресурсами процесу;
- 2) поточні показники, що характеризують хід виконання процесу;
- 3) показники результатів процесу – вихідні показники [50].

Оцінювання якості освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти доцільно здійснювати за трьома напрямками: оцінка умов здійснення освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти, оцінка поточних показників реалізації освітнього процесу й оцінка результатів освітнього процесу. Критерії якості результату освітнього процесу дозволяють визначити рівень підготовленості здобувачів освіти, а критерії якості умов і самого процесу – здійснювати координацію діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу щодо реалізації цілеспрямованих впливів на процес [13].

О. Гирба у своїй дисертації наголошує на тому, що якість освіти є складним об'єктом для вимірювання й оцінювання, тому її можна адекватно оцінена лише за комплексом критеріїв, що містить інваріантні показники якості його основних компонентів. Вона пропонує обрати кілька критеріїв, а саме: критерій якості стану освітнього процесу, що визначається за показниками змісту освіти, використовуваних освітніх технологій, змісту і форм позакласної виховної роботи, організації навчально-виховного процесу та ін.; критерій якості створених умов, який конкретизується в показниках навчально-методичної забезпеченості, кваліфікованості кадрів, їх інноваційної готовності, матеріально-технічної оснащеності, санітарно-гігієнічних умов тощо. Якість освітніх результатів має оцінюватися за показниками: соціокультурного (шкільна і позашкільна успішність, соціальна адаптованість, орієнтація на істинні цінності, культура спілкування і поведінки та ін.); психічного (рівень інтелектуального розвитку, особливості мотиваційної, емоційної сфер особистості та ін.) і фізичного (рівень здоров'я, зорієнтованість на здоровий спосіб життя та ін.) розвитку школярів [4].

Затверджений у вересні 2016 року наказ Міністерства освіти і науки [Про затвердження] містить перелік національних освітніх індикаторів ефективності та якості загальної середньої освіти та методику їх обрахунку. Сутність таких індикаторів наведено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Перелік національних освітніх індикаторів ефективності та якості загальної середньої освіти

А. Ефективність навчальних закладів системи загальної середньої освіти	Б. Фінансові ресурси, що інвестуються в загальну середню освіту	В. Доступ до освіти, участь в освітньому процесі, перехід за освітніми рівнями	Г. Освітній процес і організація процесу навчання
A1. Профіль учнів, які отримують повну загальну середню освіту. A2. Якість освіти випускників ЗНЗ. A3. Вплив гендерного показника на освіту.	B1. Скільки коштів іде на одного учня у загальній середній освіті. B2. Частка бюджетних видатків, що витрачається на загальну середню освіту. B3. Частка загальних річних видатків у ЗНЗ за категоріями капітальних видатків. B4. Частка	B1. Профіль учня в загальній середній освіті. Теоретико-методичні засади побудови моніторингових систем оцінювання якості загальної середньої освіти B2. Перехід з основної школи в старшу. B3. Освіта дітей з	Г1. Кількість учнів і вчителів у ЗНЗ. Г2. Забезпечення ЗНЗ педагогічними працівниками. Г3. Профіль учителя у ЗНЗ. Г4. Ступінь використання ІКТ у навчанні. Г5. Матеріально-технічне забезпечення ЗНЗ.

Продовження табл. 2.2

	загальних річних видатків у ЗНЗ за категоріями поточних видатків. Б5. Частка учнів, які користуються безплатним харчуванням.	особливими освітніми потребами.	Г6. Підвезення учнів ЗНЗ.

Отже, критеріальний комплекс визначення якості освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти містить у собі три групи, конкретизовані в найважливіших показниках.

1. Критерії якості умов здійснення освітнього процесу зводиться до оцінки наступних об'єктів:

- потенціал учнів;
- кадровий потенціал;
- навчально-методичне й дидактичне забезпечення освітніх програм;
- інформаційний і бібліотечний ресурси;
- задоволеність учнів і вчителів соціальними умовами; матеріально-технічне забезпечення;
- якість викладання;
- науковий і інноваційний потенціал.

2. Критерії якості реалізації освітнього процесу закладі загальної середньої освіти:

– забезпечення лідируючої ролі керівництва закладу загальної середньої освіти у питаннях якості й постійного поліпшення всіх аспектів діяльності школи;

– забезпечення відповідності місії, бачення, основних цінностей політики й стратегії закладу загальної середньої освіти поставленим цілям;

- реалізація освітніх програм;
- реалізація академічної мобільності;
- здійснення навчально-виховної роботи;
- здійснення різних видів практик студентів;
- здійснення загального менеджменту у закладі освіти, включаючи управління персоналом, інфраструктурою, матеріальними й інформаційними ресурсами, технологіями тощо;
- реалізація внутрішньої гарантії якості.

3. Критерії якості результатів освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти:

- успішність учнів, ступінь їхньої навченості;
- готовність учнів до продовження освіти;
- рівень сформованості компетентностей;
- рівень сформованості моральних якостей;
- задоволеність батьків здобувачів освіти;
- результати, яких домігся заклад освіти відносно запланованих цілей підвищення якості підготовки фахівців [61].

Отже, комплекс критеріїв оцінювання якості освіти у закладі загальної середньої освіти базується на існуючих моделях, що лежать в основі стандартних процедур комплексної оцінки якості освіти у навчальному закладі. Особливістю описаного нами комплексу є процесний підхід, що дозволяє розглядати й контролювати якість освітнього процесу як комплексну системну цілісну характеристику, яка віддзеркалює всю багатогранну діяльність закладу загальної середньої освіти як сукупність взаємозалежних процесів.

2.3. Побудова системи забезпечення якості освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти

Якість освіти є категорією, що має психолого-педагогічний і соціальний зміст, а ще й політичний і управлінський аспект. Розгляд категорії якості освіти з точки зору теорії менеджменту означає необхідність вивчення та оцінювання процесів забезпечення і надання якісної освіти, оскільки саме тут криються різноманітні чинники, що впливають на можливість досягнення потрібного результату і мети освіти. Як зазначав свого часу В. Качалов, «якість в освіті – це не тільки результати навчання, але й система, організація та процедури, які гарантують, що учні отримують комплексний особистий і суспільний розвиток, який надасть їм можливість задовольнити свої потреби та дозволить зробити внесок у прогрес і поліпшити суспільство у цілому» [25].

Таким чином, якість освіти є комплексним показником, що характеризує співвідношення цілі та результату навчання, забезпечення певного ступеня, міри задоволення сподівань учасників освітнього процесу від освітніх послуг, що надаються та певний рівень знань, умінь і навичок, компетентостей і компетенцій, розумового, фізичного та морального розвитку особистості [19]. Отже, якість освіти – це, насамперед, якість управління, якість організаційної структури, принципів і процедур, які забезпечують (або ні) можливість досягнення поставлених цілей і результатів функціонування освітньої системи та окремих її елементів. Якість освіти залежить від наявності, чіткості та вимірюваності цілей, способів їх досягнення, вмотивованості учасників освітнього процесу, забезпеченості та оснащеності всіх складових і процедур і визначається досконалістю їх втілення і реалізації [75].

Отже, системне управління якістю – це нова парадигма управління у сфері освіти, пов'язана з висуванням якості в ряд пріоритетних задач функціонування організації установи. Ефективність системи якості, наприклад, освітньої установи, досягається тоді, коли весь педагогічний

колектив сповідує ідеологію системного управління якістю, практично бере участь у роботах з якості.

Основою будь-якої системи якості є управлінська діяльність, спрямована на упорядкування й оптимізацію основних і допоміжних процесів, удосконалення робочих процедур. У чисто методологічному плані важливо уявляти співвідношення керованої й некерованих складових управлінського процесу [61].

Система управління якістю освітнього процесу трактується як сукупність взаємопов'язаних та/або взаємодіючих елементів організації, які дають змогу спрямовувати та контролювати діяльність організації щодо якості [73]. У відповідності до цього, внутрішню систему забезпечення якості освіти закладу загальної середньої освіти слід розглядати як множину взаємопов'язаних та/або взаємодіючих елементів закладу освіти, які дають змогу спрямовувати та контролювати його діяльність щодо забезпечення якості освіти [63].

На цій підставі запропоновані в статті 41 Закону України «Про освіту» складники внутрішньої системи забезпечення якості освіти можемо розділити на дві групи. До однієї віднесено складники, що спрямовують діяльність закладів освіти на:

- забезпечення якості освіти (стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти;
- систему й механізми забезпечення академічної доброчесності;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, зокрема й для самостійної роботи здобувачів освіти;
- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;
- створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування тощо) [68].

До іншої – складники, що контролюють діяльність закладу освіти у таких контекстах:

- забезпечення якості освіти (оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних працівників;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти тощо) [68].

Конкретне наповнення змістом зазначених складових слід здійснювати з урахуванням положень законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту»; розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»; наказу Міністерства освіти і науки України від 09 січня 2019 року № 17 «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти», «Рекомендацій до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти» (М. Бобровський, С. Горбачов, О. Заплотинська) тощо.

При розбудові внутрішньої системи забезпечення якості необхідно спиратися на такі принципи:

1. Дитиноцентризм. Головним суб'єктом, на якого спрямована освітня діяльність школи, є дитина.
2. Автономія закладу освіти, яка передбачає самостійність у виборі форм і методів навчання, визначення стратегії і напрямів розвитку закладу освіти, які відповідають нормативно-правовим документам, Державним стандартам загальної середньої освіти.
3. Цілісність системи управління якістю. Усі компоненти діяльності закладу освіти взаємопов'язані, це створює взаємозалежність між ними. Наприклад, якість освіти залежить від оптимального добору педагогічних кадрів, мотивуючого освітнього середовища, використання освітніх технологій, спрямованих на оволодіння ключовими компетентностями, сприятливої для творчої роботи психологічної атмосфери. Зниження якості

хоча б одного названого компоненту знизить у цілому якість освіти.

4. Постійне вдосконалення. Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти – це постійний процес, за допомогою якого відбувається вдосконалення освітньої діяльності, підтримується дієвість закладу, забезпечується відповідність змінам у освітній сфері, створюються нові можливості тощо.

5. Вплив зовнішніх чинників. Система освітньої діяльності у закладі освіти не є замкнутою, на неї безпосередньо впливають зовнішні чинники – засновник, місцева громада, освітня політика держави.

6. Гнучкість і адаптивність. Система освітньої діяльності змінюється під впливом сучасних тенденцій розвитку суспільства [55].

Система забезпечення якості в закладі загальної середньої освіти містить у собі:

- стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної діяльності учителів;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти;
- необхідні ресурси для організації освітнього процесу, в тому числі для самостійної роботи здобувачів освіти;
- інформаційні системи для ефективного управління закладом освіти [23].

Управління якістю освіти є спрямованим процесом. З одного боку, воно має забезпечувати якість внутрішніх параметрів процесу і результату навчання учнів і студентів, задоволення їх освітніх потреб і сподівань щодо здобуття належної компетентності і життєво значущих рис особистості. З іншого боку, воно спрямоване на поліпшення використання ресурсів у забезпеченні якості освіти та підвищення ефективності функціонування

системи освіти загалом, тобто на її зовнішні параметри як соціальної системи.

У першому випадку прийняття управлінських рішень ґрунтується на результатах вивчення рівня засвоєння змісту освіти і чинників, які на нього впливають. Суттєвим тут стає вибір критеріїв, об'єктивність оцінювання навчальних досягнень учнів і спроможність порівнювати одержані результати [11].

2.4. Педагогічний моніторинг як засіб забезпечення якості освітнього процесу

Педагогічним моніторингом називають систему збору, опрацювання, зберігання та поширення інформації про освітню систему або її окремі елементи, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління й дозволяє судити про стан об'єкта в будь-який момент часу та прогнозує його розвиток. Об'єктами дослідження при цьому є різноманітні етапи навчально-виховного процесу, зміст освіти, результати навчальної діяльності учнів (рівень навчальних досягнень), умови, що забезпечують можливість виховання та самовиховання особистості, моральні, етичні цінності школяра тощо [80].

У закладах загальної середньої освіти педагогічний моніторинг використовується з метою:

- визначення ступеня раціональності використання педагогічних засобів, реалізованих в освітньому процесі;
- встановлення адекватності дидактичних засобів цілям та виявленим індивідуально-типологічним і віковим особливостям школярів;
- здійснення виховного впливу на учасників освітнього процесу на основі гуманістичного підходу до його організації й проведення [52].

У межах моніторингу використовується широкий спектр пошукових методів, які дають змогу різнобічно оцінити досліджуваний об'єкт, з'ясувати інформаційні потреби та визначити адекватні методи й засоби збирання та

опрацювання одержаних даних. Такий комплекс методів обумовлює поділ моніторингової процедури на певні етапи.

Проведення більшості моніторингових обстежень відбувається за п'ятьма етапами, які органічно поєднані між собою і в багатьох випадках перехрещуються один з іншим:

- ініціювання моніторингу;
- підготовка до його проведення;
- збір та аналіз даних;
- узагальнення й оприлюднення результатів;
- складання звіту й вироблення рекомендацій (стратегії змін) щодо розвитку досліджуваного об'єкта [36].

Сутнісні характеристики змісту педагогічного моніторингу протягом кожного з етапів, представлено нижче.

I етап – організаційний, метою якого є підготовка до проведення дослідження. Операціональні дії суб'єктів педагогічного моніторингу на даному етапі є такими:

1. Формування мети і цілей моніторингу (навіщо потрібно його проведення, що дослідження може виявити для покращення освітньої діяльності).

2. Цілепокладання і планування дослідження (визначення мети та завдань дослідження, визначення об'єкту дослідження, формування кола учасників, складання графіку дослідження (визначення термінів і процедур дослідження, підбір координаторів дослідження), складання плану, визначення терміна проведення і реалізація дослідження у спланованому режимі, визначення відповідальних осіб (складу моніторингової групи)) [69].

Відповідно до визначеної мети організації моніторингу якості освітнього процесу передбачається формулювання основних завдань, що полягають у такому:

- вивчення особливостей педагогічного, учнівського, батьківського колективу напередодні проведення дослідження;

- збір інформації за напрямками дослідження;
- визначення об'єктів дослідження (учень, клас, навчальний заклад, регіон);
- підготовка діагностичного інструментарію, відбір системи показників, на основі яких проводиться педагогічний моніторинг;
- проведення систематичних досліджень розвитку особистості учнів з метою виявлення динаміки змін; підготовка щорічних звітів з висвітленням результатів моніторингу [81].

II етап – визначення критеріїв, показників, індикаторів якості вимірювання. На даному етапі моніторингу відбувається розробка та добір відповідного діагностичного інструментарію: анкети (цілеспрямований вибір анкет, тестів, методик, карт спостережень тощо для адміністрації, учителя, учня, батьків). Готуються також інструктивно-методичні матеріали для координаторів та учасників дослідження, вибір статистичних і математичних методів обробки та обрахунку одержаних результатів дослідження [52].

Моніторинг формується як багаторівнева система діагностичних процедур, що проводяться з використанням методик, які об'єктивно висвітлюють показники якісної освіти. Але при аналізі інформації виокремлюються одиничні об'єкти та найбільш суттєві зв'язки між ними, а також проводиться порівняння. У випадку відсутності подібного порівняння система аналізу вважається закритою, і навпаки. Одним з етапів процесу дослідження є відповідна інтерпретація результатів дослідження фахівцями (переведення їх на мову педагогіки, психології, управління) та підготовка відповідних рекомендацій. Важливо, щоб оцінка (інтерпретація) була адекватною, справедливою та об'єктивною [51].

Для забезпечення якісного і об'єктивного, надійного результату моніторингу використовують такі методи:

- метод спостереження – найдоступніший спосіб збору інформації, але щоб уникнути суб'єктивності й однобічності спостереження мають здійснювати кілька учасників моніторингу;

– метод анкетування – дозволяє з'ясувати не тільки думки, які цікавлять педагогів, а й вивчити схильності, зв'язки, оцінні судження досліджуваних. Анкетування здійснюється письмово або за допомогою комп'ютера;

– метод бесіди – зобов'язує прислухатися до думок, суджень суб'єктів моніторингу, щоб правильно визначити сутність проблеми;

– метод соціометричного вибору – допомагає проникнути у взаємини досліджуваного колективу;

– метод ранжування – це розташування даних за значимістю. Його можна використовувати стосовно особистості та для з'ясування її орієнтирів;

– анкета-інтерв'ю – поєднує програмові запитання і бесіду. Цей метод містить елементи спостереження та створення ситуацій [50].

III етап – пілотне дослідження (підготовка учасників, проведення інструктажу) та здійснення основного дослідження.

IV етап – збір та обробка результатів. На цьому етапі відбувається збирання даних, тобто результатів заповнення анкет, виконання тестів, проведення спостережень за обраними методиками; обробка та аналіз даних (може проводитися за допомогою математичної статистики, кореляційного або факторного аналізу, а також передбачає описове пояснення).

V етап – аналіз та інтерпретація результатів дослідження (узагальнення статистичної інформації, виявлення факторів впливу, підготовка рекомендацій щодо колекційної роботи, усунення негативних факторів тощо [51]).

Підготовка аналітичної за результатами проведення педагогічного моніторингу передбачає узагальнення інформації за всіма визначеними етапами, а також підведення підсумків роботи групи. Тому, рефлектуючи результати педагогічного моніторингу керівник групи і керівник закладу освіти мають ретельно проаналізувати всю інформацію, обговоривши також проблеми, які виникали на тому чи іншому етапі.

Аналіз актуальної літератури з питань організації та здійснення педагогічного моніторингу дав змогу визначити такий план рефлексії результатів моніторингу:

- усвідомлення проблеми (наявність її);
- визначення проблеми (її сутності; прогноз бажаного результату та терміна вирішення);
- очікувані результати (позитив, негатив, супутні перешкоди);
- обмеження можливостей (брак часу, ресурсів, можливостей);
- збирання інформації про можливі варіанти вирішення проблем;
- вибір найоптимальнішого варіанту вирішення проблеми;
- упровадження рішення;
- оцінку результату як колективна думка групи і керівника загальноосвітнього навчального закладу [72].
- По завершенні педагогічного моніторингу на основі інтерпретованих даних готуються рекомендації для вдосконалення досліджуваного явища з наступною корекцією, що передбачає внесення певних змін під час освітнього процесу на основі запропонованих рекомендацій. Результати моніторингу висвітлюються на семінарах, педагогічних радах або ж врахування у подальшому плануванні й програмуванні освітньої діяльності [9].

У таблиці 2.3 представлено узагальнення інформації щодо етапів педагогічного моніторингу.

Таблиця 2.3

Характеристика етапів моніторингу якості освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти

Назва етапу	Його змістовий та процесуальний компоненти
Ініціювання моніторингу	Визначення мети й завдань моніторингу, укладання угоди про співпрацю між замовником та оцінювачами, в якій обумовлюються організаційні аспекти проведення моніторингу та відповідальність сторін.

Підготування до проведення моніторингу	Узгодження та конкретизація мети моніторингу, визначення інформаційних потреб моніторингового дослідження, з'ясування критеріїв та показників, за якими оцінюватимуть те чи інше явище, той чи інший об'єкт спостереження, моделювання ходу моніторингу й розробка методологічних засад його проведення (визначення об'єктів дослідження та критеріїв їх оцінювання, з'ясування необхідності показників та індикаторів, за якими здійснюватиметься оцінювання, вибір адекватних методів збору даних та їх опрацювання, формування плану проведення моніторингу).
Збір та аналіз даних	Використання комплексу соціологічних методів і засобів збору й опрацювання інформації: вивчення громадської думки, аналіз документації, експертиза навчальних планів і програм, соціометричні обстеження та педагогічні вимірювання тощо; здійснення якісної інтерпретації, отриманих даних.
Узагальнення й оприлюднення результатів	Оприлюднення результатів моніторингу, коригування неточності й непорозуміння, що можуть виникати в процесі дослідження через різні причини; отримання зворотної інформації про результативність моніторингу, внесення коректив в обрану методологію, коригування вироблених методик, удосконалення обраних засобів.
Складання звіту й вироблення рекомендацій	Написання звіту з викладенням концептуальних засад та одержаних результатів, аналітичних узагальнень, виявлених тенденцій та закономірностей, формулюванням загальних висновків та рекомендацій.

Ефективність досягнення очікуваних результатів моніторингового дослідження залежить від міри мотивації учасників, правдивості, відкритості й доступності інформації.

На рис. 2.1 представлено функції організаторів та учасників педагогічного моніторингу.

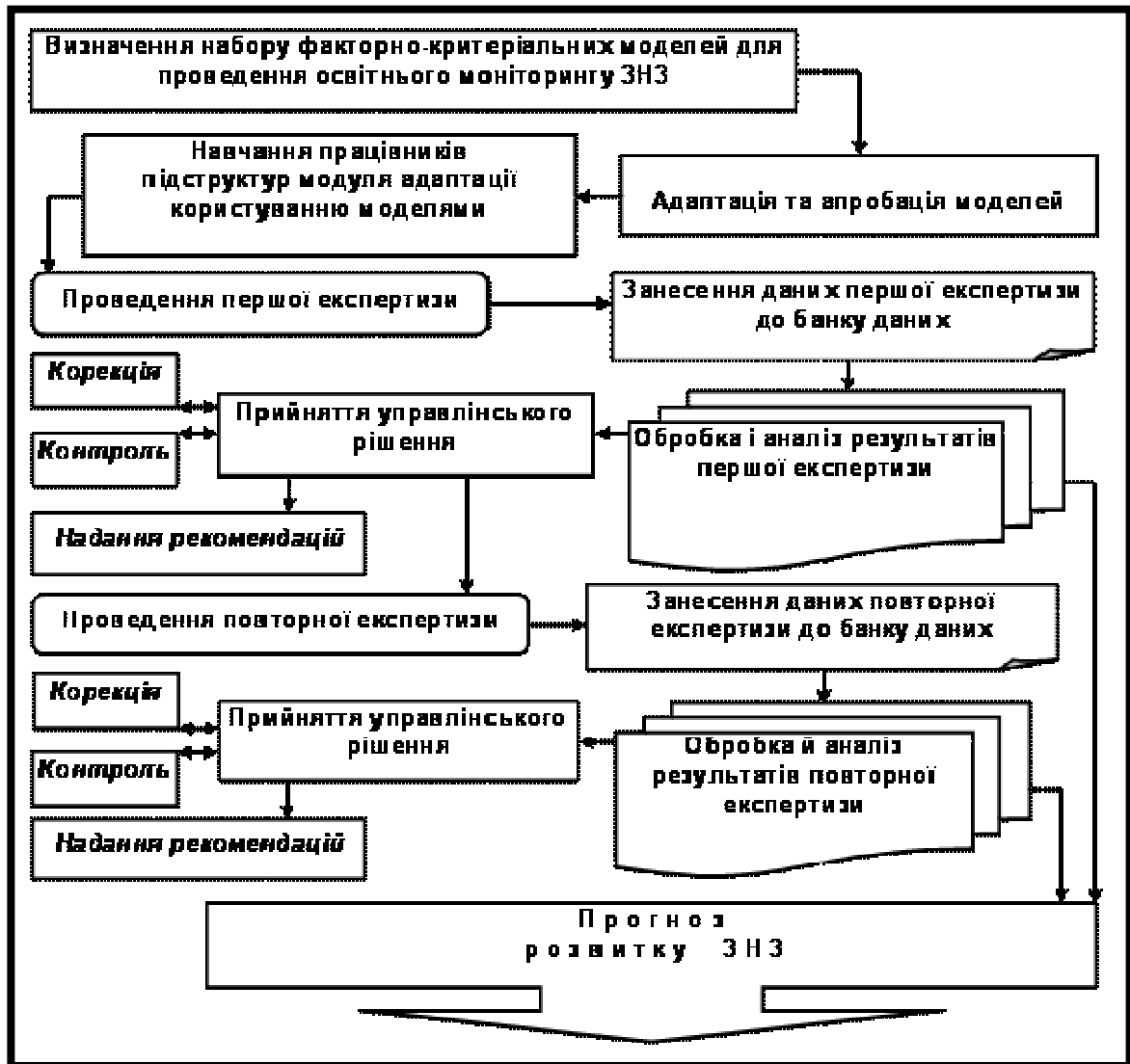

Рис 2.1. Функції організаторів та учасників моніторингу

Проаналізуємо обов'язки та функції організаторів дослідження на прикладі локального рівня: директора закладу загальної середньої освіти, заступника директора, практичного психолога, вчителя, учня.

– Вибір досліджуваної проблеми здійснюється адміністрацією школи: директором чи його заступниками. Обов'язковим є формулювання мети та гіпотези дослідження, визначення обов'язків членів творчої групи.

Формулювання та уточнення мети дає можливість правильно обрати об'єкт дослідження (успішність учнів з певного предмета, системність роботи класного керівника, професійна компетентність учителя тощо) [25].

– Якісний результат, якого прагнуть учасники дослідження, залежить від урахування комплексу умов та системності в організації роботи. Творча група у контексті цілеспрямованого дослідження обирає інструментарій відповідно до поставленої мети. За допомогою дібраного діагностичного матеріалу психолог або вчитель проводить дослідження (анкетування, тестування, спостереження тощо), а також збирає дані для подальшого їх оброблення та інтерпретації. Оформлені в аналітичному описі (звіт-поясненні отриманих кількісно-якісних даних) результати повинні містити графічні ілюстрації, таблиці, малюнки тощо. На основі аналітичного звіту психолог (учитель, заступник директора) під уважним керівництвом директора навчального закладу складають рекомендації (методичного, психологічного чи комплексного характеру) [50].

Учень, під керівництвом вчителя, (або батьків) заповнює анкети, виконує тести та після отримання результатів робить висновки про динаміку змін і здійснює за допомогою вчителя, батьків, або самостійно поточне коригування навчальної діяльності.

Моніторинг вважається проведеним після підготовки звіту про проведену роботу. На основі його обговорення, оприлюднення складається план подальшого розвитку навчального закладу. Можливим є обговорення результатів моніторингу на педагогічній раді або під час семінарів, круглих столів, нарад. Моніторинг в освітньому закладі дає можливість на ранніх етапах з'ясувати причини, які сповільнюють навчально-виховний процес, а також дозволяє адміністрації навчального закладу самостійно формулювати і вирішувати освітні проблеми [52].

У педагогічній практиці нерідко використовуються окремі елементи моніторингу у формі контрольних робіт, іспитів, інспекторських перевірок. Однак вони недостатньо ефективні, оскільки такий моніторинг має

епізодичний характер, залишаючи без уваги сам процес навчання та виховання. При цьому рідко використовуються діагностичні методики, за допомогою яких можна виявити причини недоліків у роботі колективу, зокрема фактори, що впливають на успішність учнів.

В організації моніторингу розрізняють моніторинг результатів експерименту в цілому та моніторинг результатів експерименту за окремими напрямками. Моніторинг результатів експерименту в цілому проводиться на основі єдиних методик та інструментарію, розроблених для всіх учасників експерименту, а також з використанням власних розробок. Це дає можливість відстежувати результати експерименту з єдиних позицій, виявляти особливості та результати експериментальної роботи в місті, районі чи окремій школі. Необхідно відмітити, що ефективність моніторингу різко знижується за умов, якщо не розроблені конкретні цілі та задачі діяльності навчального закладу, а педагогічний колектив не ознайомлений з кінцевими цілями та напрямками діяльності [50].

Важливим організаційним питанням є питання інформаційного впровадження моніторингу як основного інструменту вивчення якості шкільної освіти; хто розроблятиме та реалізуватиме моніторинг в освіті. Для навчального закладу це можуть бути й самі педагогічні працівники, а також залучатись фахівці педагогічної громадськості, незалежні експерти (суб'єкти дослідження).

Аналізуючи інформацію результатів дослідження, необхідно знати чинники, що впливають на результати моніторингу і можуть мати позитивний чи негативний наслідок:

- чинники, що перекручують істинні оцінки (якість інструментарію, професійність, підготовленість і часта зміна кадрів у процесі експериментальної роботи, еквівалентність груп, перекручування результатів, соціальне становище, зовнішнє середовище);
- досконалість діагностичного інструментарію (соціально-психологічні, психолого-педагогічні, медичні методи дослідження). Вимогами до

діагностичного інструментарію є валідність, апробованість, зручність у використанні, в окремих випадках анонімність;

- професійність і відповідна підготовленість кадрів;
- зміна кадрів у процесі дослідження;
- періодичність проведення діагностування;
- відбір (еквівалентність груп) учасників дослідження;
- групова фальсифікація результатів;
- вплив соціально-територіального середовища;
- швидкість протікання періоду адаптації учасників дослідження;
- фактори, що не змінюються з часом, і фактори, що змінюються [62].

Знання чинників, що впливають на результати моніторингу, може бути корисним для керівників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі планування навчально-виховного процесу з метою покращення ефективності навчання. Окрім того, є ряд чинників, що впливають на моніторинг якості освіти, і навчальний заклад не може їх змінити, і чинники, які заклад може змінити за відповідних умов. Саме питання моніторингу освіти пов'язані з виявленням і регулюванням впливу чинників зовнішнього середовища та внутрішніх факторів самої педагогічної системи.

Висновки до розділу 2

Якість освіти визначається як збалансована єдність якості умов, якості освітнього процесу і якості результату, відповідність освітньої системи цілям, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти. При цьому можна виділити внутрішні і зовнішні показники якості освіти у загальноосвітніх школах. Зокрема, до внутрішніх характеристик якості загальної середньої освіти можна віднести:

а) якість освітнього середовища (відповідність освіти вимогам часу, що характеризується переходом до високотехнологічного інформаційного суспільства, ефективність науково-методичної роботи, належне матеріально-технічне забезпечення навчального процесу, кадровий потенціал школи

тощо);

б) якість реалізації освітнього процесу (науковість і доступність змісту освіти, рівень компетентності управління, професійна підготовка суб'єктів викладання, їхні особистісні якості (порядність, відповідальність, принциповість, толерантність тощо), ефективність методів навчання, навчально-методичне забезпечення процесу підготовки (навчальні посібники, методичні розробки), задоволення різноманітних освітніх потреб тощо);

в) якість результатів освітнього процесу (відповідність навчальних досягнень учнів державним освітнім стандартам, розвиток їх мислення, ступінь соціальної адаптації, культури і вихованості учнів, динаміка індивідуальних досягнень у самовизначенні, саморозвитку, самореалізації тощо).

Зовнішні показники якості освіти характеризують її як соціальну інституцію, що відображає ефективність функціонування освітньої системи, її вплив на людину і суспільні процеси, задоволення потреб особистості і держави загалом. Усі показники якості освіти ми розглядаємо у нерозривній єдності як взаємозалежні і взаємообумовлені.

Система контролю за якістю освіти на рівні закладу загальної середньої освіти охоплює: контроль якості освітнього процесу (його організацію, кадрове та дидактичне забезпечення); контроль якості підготовки фахівців (оцінювання знань, результатів працевлаштування та подальшого кар'єрного зростання випускників).

РОЗДІЛ 3.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Аналіз досвіду забезпечення якості освітнього процесу (на прикладі закладу загальної середньої освіти №4 м. Маріуполя)

У ЗОШ №4 м. Маріуполя працює 53 вчителів, серед яких – 9 учителів вищої категорії, 7 мають звання «учителя-методиста», «старшого учителя», 35 педагогів нагороджено Почесними грамотами різних рівнів, 6 – знаком «Відмінник освіти України», 3 мають державні нагороди. За останні два роки до школи прийшли 10 молодих спеціалістів, які потребують особливої уваги й допомоги з боку адміністрації школи, колег. 100% педагогів мають вищу спеціальну освіту, 2 – мають дві вищі освіти.

У закладі освіти розроблено та впроваджено систему забезпечення якості освітнього процесу, складовою якої є педагогічний моніторинг.

В основу управлінських рішень щодо реалізації мети та задач моніторингових досліджень у закладі освіти покладені такі принципи:

- цілеспрямовані на результат;
- компетентність, креативність керівника, здатність створити команду однодумців;
- відповідальність учасників освітнього процесу за якісне виконання своєї справи;
- втілення в практику роботи педагогічного колективу програми індивідуального розвитку та саморозвитку особистості;
- відкритість і доступність до інформації щодо результатів моніторингових досліджень для учнів, членів педколективу, батьків.

Результативне управління якістю освітнього процесу вимагає правильного розподілу повноважень між учасниками моніторингових процедур.

Директор школи реалізує вищий рівень управління якістю освітнього процесу, здійснюючи нормативно-правове, кадрове, фінансове, матеріально-технічне забезпечення моніторингових досліджень.

Заступник директора з навчально-виховної роботи, що перебуває на другому рівні управління: організовує моніторинг якості знань, педагогічний та психологічний моніторинг; відслідковує результативність моніторингових досліджень, контролює процес корекції діяльності учнів та вчителів відповідно отриманим даним моніторингу; організовує науково-методичну роботу з педколективом з проблем моніторингових досліджень; організовує обговорення результатів моніторингу на внутрішньошкільному рівні; виявляє найбільш досвідчених з цієї проблеми, вивчає, узагальнює й пропонує їх досвід.

Учасниками третього рівня управління є класний керівник, психолог, учні, батьки. Учитель здійснює моніторингові дослідження з метою виявлення готовності та утруднення учнів щодо засвоєння навчального матеріалу; формує моніторинговий блок за рівнем досягнень учнів з метою стимуляції; їхньої діяльності відповідно інтересам, можливостям; розробляє спеціальні диференційовані засоби корекції знань та умінь школярів; корегує власну діяльність з урахуванням отриманих даних.

Психолог сприяє формуванню позитивного ставлення всіх учасників моніторингу до здійснення цього процесу; відслідковує мотивацію учнів та вчителів; здійснює дослідження в результативній та особистісній сферах учнів; надає рекомендації педагогам, батькам щодо можливостей розвитку учнів. Учні у процесі моніторингу навчаються самооцінці, що впливає на їхню мотивацію; складають самостійно чи з допомогою вчителя, класного керівника, психолога індивідуальні плани самоосвіти; активізують самостійну пізнавальну діяльність; вчаться співпраці з дорослими в моніторинговому процесі.

Батьки школярів залучаються до моніторингу з метою усвідомлення необхідної допомоги своїм дітям в організації освіти; надають вдома дітям

відповідну допомогу з урахуванням їх потреб.

Управління моніторинговими дослідженнями можливе за умови реалізації діагностики особистісно орієнтованого підходу до учасників освітнього процесу. Модель забезпечення такого підходу у межах забезпечення якості освітнього процесу відображено на рис. 3.1.

З метою реалізації моделі у закладі освіти упроваджено наступні форми моніторингової діяльності:

- психологічний моніторинг;
- моніторинг якості освіти;
- педагогічний моніторинг;
- управлінський моніторинг.

Рис. 3.1. Модель діагностики якості освітнього процесу

Після здійснення розподілу обов'язків між суб'єктами управління освітнім процесом здійснюється моніторинг на внутрішньошкільному рівні (рівні одного учня, класу, паралелі класів, спеціалізованих класів протягом кількох років). Ці дослідження розглядаємо як засіб об'єктивної педагогічної діагностики, оцінки якісних показників навчального процесу, засіб контролю

за якістю освітнього процесу.

Значну увагу надаємо психологічному моніторингу, оскільки діагностика готовності учнів до навчання є важливою складовою освітнього процесу. Мета психологічних досліджень: визначити рівні сформованості навчальної мотивації, шкільної тривожності; вивчити рівень мотиваційної та міжособистісної сфери учнів.

Зокрема, за результатами здійсненого дослідження було виявлено, що 72% десятикласників мають високий рівень адаптації, 23% – середній, 5% – низький рівень. Підвищений рівень тривожності спостерігається у 6% десятикласників, у 2% – високий, а у 1% – дуже високий.

На основі отриманих даних було розроблено план спільних дій щодо корекції поведінки учнів 10-х класів, що містив у собі наступні напрями:

1. Провести педагогічний консиліум за участю вчителів, що працюють у 10-х класах, з питань адаптації учнів до навчання у школі III ступеня.
2. Ознайомити батьків з результатами досліджень.
3. Спланувати індивідуальні консультації психолога для учнів та батьків.
4. Мотивувати навчальну діяльність на уроках, створювати «ситуацію успіху» з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.
5. Провести бесіди з учителями – предметниками щодо залучення учнів до активних форм урочної та позакласної роботи.

Члени майстерні моніторингових досліджень розробили алгоритм впровадження моніторингу результативності освітньої діяльності учнів на внутрішньошкільному рівні, практичне використання якого дає змогу організувати та внести відповідні корективи щодо доцільності, результативності системи моніторингу якості знань. Такий алгоритм відображено на рис. 3.2.

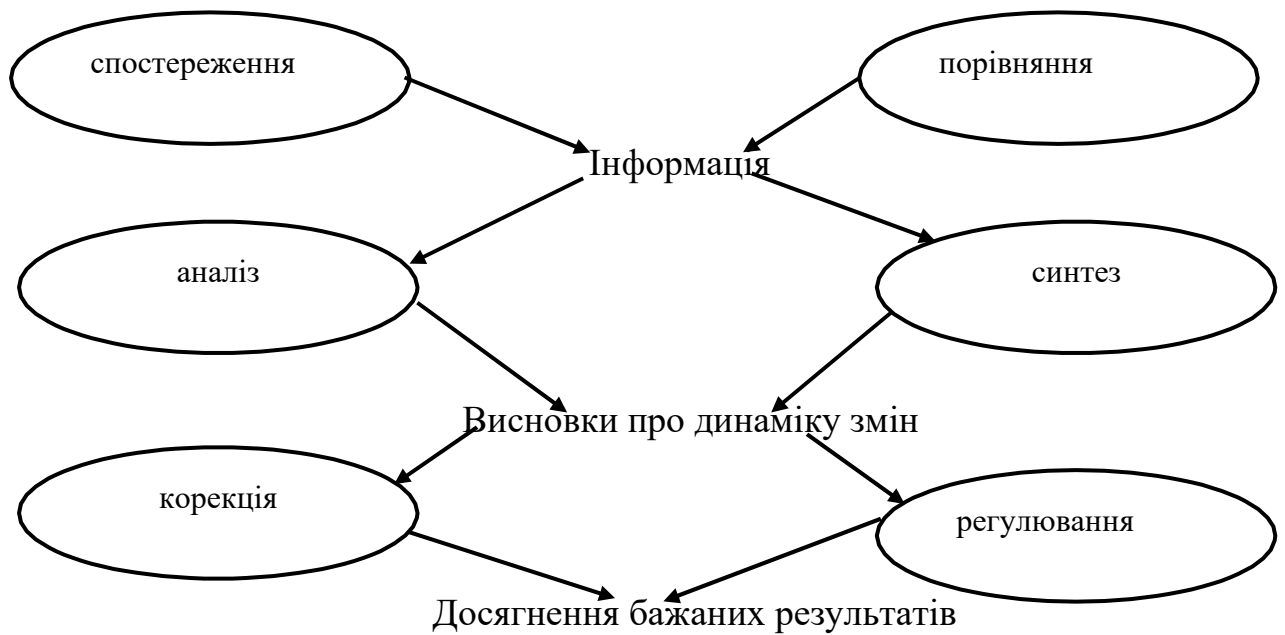

Рис. 3.2. Алгоритм впровадження моніторингу результативності освітньої діяльності учнів на внутрішньошкільному рівні

Для успішного і якісного проведення моніторингових досліджень у закладі освіти було розроблено власний «Навчальний пакет», що являє собою комплекс дидактичних і методичних матеріалів, розрахованих на членів педагогічного колективу. Навчальний пакет складається з :

- логічної структури навчальної теми як еталона навчального моніторингу (що повинні знати, вміти учні);
- розробок технологій проведення моніторингу: анкет, карток аналізу, критеріїв;
- рекомендацій щодо використання розроблених комп'ютерних програм «Табель», «Контрольна робота» з метою проведення моніторингу.

Реалізуючи завдання моніторингу на внутрішньошкільному рівні у закладі освіти було відслідковано й систематизовано результати навчальних досягнень учнів спеціалізованих класів з математики та інших базових дисциплін; складено порівняльні діаграми всіх видів контрольної навчальної діяльності; проаналізовано на підставі цих матеріалів динаміку розвитку навченості кожного учня з базових дисциплін; підготовлено моніторинговий блок на кожного учня, призначення якого –

було дати певну інформацію про результати прогнозу й планування подальшої діяльності педагогів з метою підвищення якості знань учнів. До складу такого блоку включено такі розділи:

- результати навчальних досягнень за рік;
- творчі роботи та реферати учня з тих чи інших предметів з метою розвитку навичок самоосвітньої діяльності;
- «Мій навчальний план», де учні вказували термін проведення контрольних робіт, тематичних атестацій;
- «Мої особисті успіхи в навчанні» (участь у конкурсах, олімпіадах, науково-практичних конференціях).

Створюючи моніторинговий блок індивідуального розвитку, ми орієнтуємося на порівняння здобутків дитини зі своїми ж здобутками, отриманими минулому, фіксацію індивідуальної динаміки, просування від невміння до вміння. Результати моніторингу показали, що: не в усіх учнів були достатньо розвинуті навички самоконтролю й самоаналізу; окремі з них обрали поглиблене вивчення математики не зовсім усвідомлено; рівень корекційно-розвивальної роботи з цією групою дітей був недостатнім.

На основі отриманої інформації було сплановано комплекс заходів щодо підвищення якості знань учнів спеціалізованих класів, а саме:

- було сплановано індивідуальну корекційну роботу з математики з використанням автоматизованої комп'ютерної програми з корекції знань учнів;
- у роботі з учнями цих класів стали надавати перевагу інтерактивним методам навчання;
- результати моніторингу якості знань було доведено до відома батьків школярів, що вплинуло на позицію останніх у справі навчання та виховання своїх дітей.

У результаті відбулися значні зміни в мотивації навчання учнів. Зовнішня мотивація перейшла у внутрішню, в учнів з'явилося бажання

займатися самоосвітньою діяльністю, досягти позитивних і високих результатів у навчанні, пошуковій та науково-дослідницькій діяльності, у складанні зовнішнього незалежного оцінювання.

У рамках регіональної програми «Моніторинг математичної та мовної освіти» та з метою виявлення тенденцій в динаміці якісних змін навчальних досягнень школярів, перш за все спеціалізованих класів, практикуємо проведення моніторингових досліджень в рамках вивчення однієї теми.

Творчою групою вчителів розроблено модель забезпечення якості освітньої діяльності школярів у межах окремої теми, що містить такі етапи:

I. Методичний аналіз теми, під час якого вчитель з'ясовує термін, мету та завдання навчання, об'єм знань за цією темою.

II. Добір методик, прийомів роботи з учнями на уроках з урахуванням їхніх можливостей.

III. Розробку технології різнорівневого навчання під час вивчення теми (розподіл учнів за темпом навчання на три групи: перша - за високим, друга – за середнім, третя – за початковим; проведення роботи в групах, яка передбачає включення індивідуальної діяльності кожного учня в поєднанні з фронтальними формами роботи; забезпечення кожної групи відповідним дидактичним матеріалом, питаннями контролю та взаємоконтролю).

IV. Підготовку карт аналізу діяльності учнів під час вивчення певної теми, що дозволяє об'єктивно визначити рівень індивідуальних навчальних досягнень за параметрами оцінки. Середнє значення визначається як сума балів у стовпчику, поділена на кількість учнів, що відповідали. Параметричний аналіз розв'язання завдань дозволяє визначити не тільки результат, але й установити, на якому етапі розв'язання існують проблеми і яку індивідуальну допомогу слід надати учню.

V. Прогнозування результативності роботи учнів на уроках під час засвоєння тієї чи іншої теми. Прогнозуючи результативність роботи учнів під час вивчення тієї чи іншої теми, вчитель враховує:

- Рівень засвоєння учнями теоретичної частини (Т);
- Набуття ними репродуктивних навичок (Р);
- Результати продуктивної діяльності та вивчення теми (П);
- Якість виконання домашніх завдань (Д);
- Самостійну роботу на уроці (СР)

Далі за цими критеріями визначається коефіцієнт засвоєння теми. Для цього вчителі користуються наступною формулою:

$$K = \frac{T + P + Д + 2П + 3СР}{8}$$

VI. Контроль з метою відстеження достовірності прогнозованого результату здійснюється через проведення різнорівневих контрольних робіт.

Наприклад, в 10 класі на уроці фізики після вивчення теми «Електричне поле» пропонується різнорівнева контрольна робота, яка включає: завдання початкового та середнього рівня, завдання достатнього рівня, завдання високого рівня.

Прогнозований результат якості знань має складати 60%. Крім того, кожному учню пропонуються додаткові завдання, які вони можуть виконувати під час контрольної роботи. Тобто, надається можливість коригувати оцінку.

За результатами контрольної роботи визначається рівень засвоєння теми (у відсотках) і складається порівняльна діаграма (с. 72).

Як бачимо, в даному випадку показники за підсумками контрольної роботи вище прогнозованих результатів. Це свідчить про те, що учні засвоїли тему. Якщо ж говорити про учнів, які отримали середній бал, то їм надається можливість відкоригувати свою оцінку. Для цього вони отримують літературу, яку треба опрацювати, додаткові завдання і в позаурочний час можуть скласти повторну атестацію за цією ж темою.

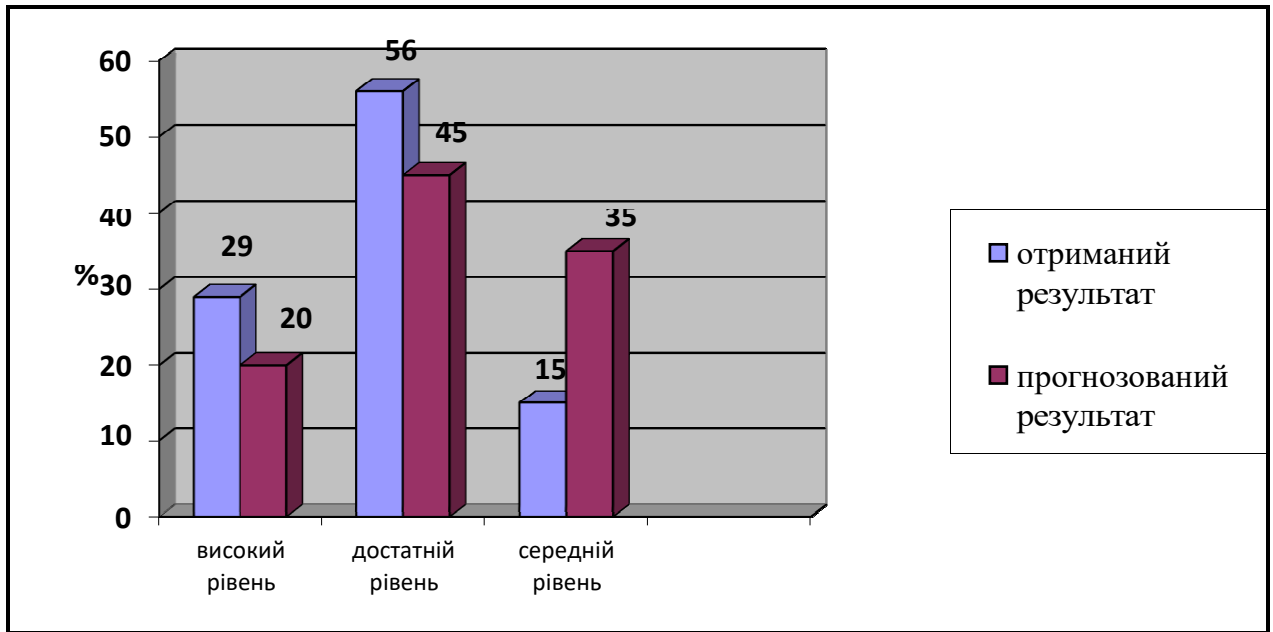

Рис. 3.3. Рівень засвоєння навчального матеріалу

VII. За результатами моніторингу навчальних досягнень учнів у межах декількох тем складаємо порівняльний аналіз, який допомагає визначити рівень особистих навчальних досягнень кожного учня за різними темами; проаналізувати й співставити результати тематичного оцінювання в межах одного класу протягом семестру, року; спланувати самоосвітню діяльність учнів з метою досягнення вищих показників.

Крім того, результати відстеження навчальних досягнень учнів заносяться до комп'ютера на файл цього класу, а також переносяться в моніторинговий блок, що робить їх доступними для учнів та батьків.

Для оперативного контролю знань, що дозволяє охопити великі кількості учнів і швидко обробити результати, створили власні автоматизовані програми «Контрольні роботи», «Табель». Програма «Контрольні роботи» допомагає вчителю за результатами контрольних робіт проаналізувати стан навченості учнів з окремих тем, а саме: відстежити рівень засвоєння теми, курсу кожним учнем зокрема і класом в цілому; обробити інформацію щодо рівня засвоєння навчального матеріалу окремим учнем; спланувати план самокорекції знань. Зразок програми «Контрольні роботи» вміщено у додатку В.

Програма «Табель» допомагає визначити середній бал навченості учнів класу з кожного предмета. Це дає можливість класному керівникові працювати з учителями-предметниками, учнями та батьками з метою виявлення причин недоліків, планувати корекційну роботу з метою підвищення якості знань. Зразок програми «Табель» вміщено у додатку Г.

Моніторингові дослідження результатів якості знань не матимуть практичної завершеності, якщо далі не сплануємо корекційної та самоосвітньої діяльності учнів. Вивчивши досвід роботи освітян України, рекомендації Донецького обласного інституту післядипломної освіти, склали власну модель корекції навчальної діяльності учнів.

Модель планування корекційної діяльності в умовах моніторингових досліджень відображено на рис. 3.4.

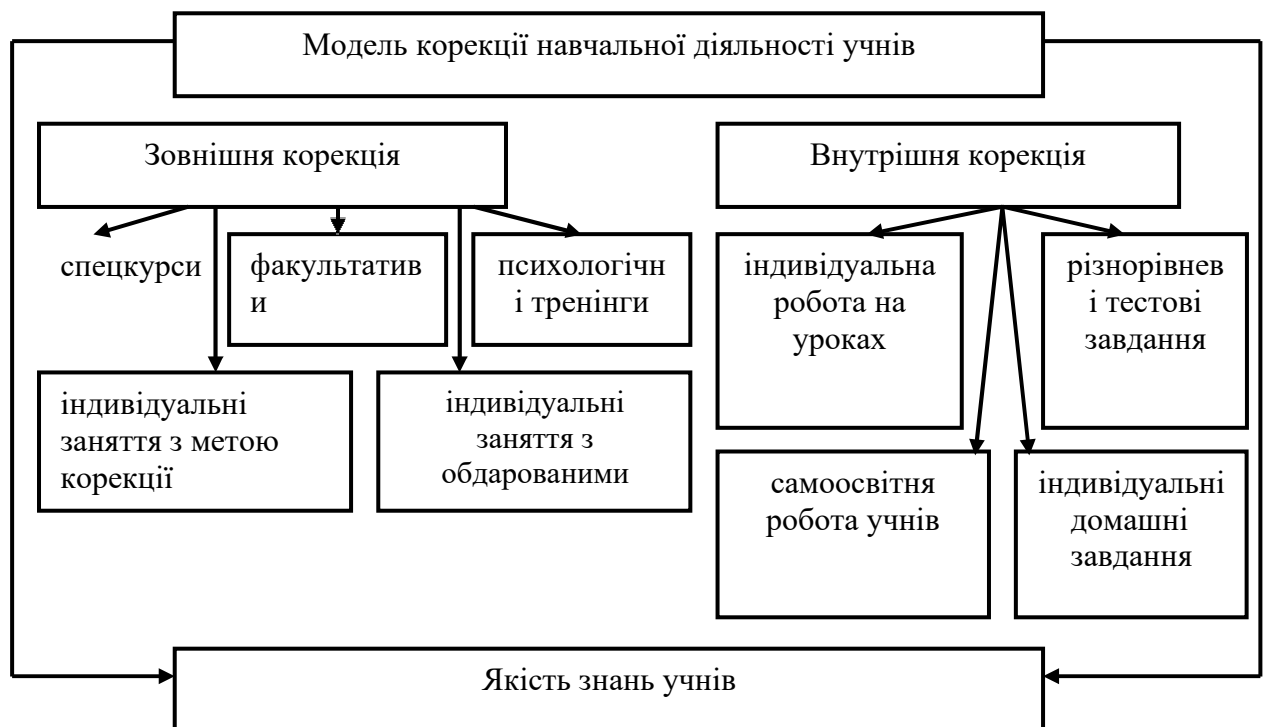

Рис. 3.4. Модель планування корекційної діяльності в умовах моніторингових досліджень

Найголовнішим у цій роботі вважаємо: планування варіативної складової з урахуванням інтересів та можливостей дітей; підготовчу роботу з учнями та батьками щодо формування спеціалізованих та профільних

класів.

Вирішуємо ці дві задачі через різні форми діагностичного анкетування учнів та батьків, індивідуальну роботу, аналіз можливостей педагогічного колективу. Тобто, мова йде про виконання соціального замовлення щодо профільної підготовки учнів.

На сьогоднішній день працюють дванадцять спеціалізованих класів, у яких навчаються біля 30% учнів.

З метою відстеження результативності занять варіативної частини практикуємо діагностику результативності роботи факультативів, спецкурсів, індивідуальних занять. При цьому враховуємо наступні показники: склад учнів, з якими працює вчитель; форми та методи корекційної роботи з учнями; використання інноваційних технологій з урахуванням особистісно орієнтованого підходу; вплив занять на підвищення якості знань кожного учня.

Внутрішня корекція передбачає планування корекційної діяльності учителя з учнем.

У зв'язку з цим творча група вчителів підготувала алгоритм складання корекційної програми з будь-якого предмета:

1. Виявити недоліки в формуванні теоретичних та практичних навичок учнів з тієї чи іншої теми.
2. Спланувати прогноз щодо реальних можливостей учня після корекції знань.
3. Визначитися, скільки часу вимагає робота щодо корекції знань учня.
4. Спланувати форми та методи роботи з учнем.
5. Визначити послідовність їх виконання, термін виконання.
6. Спланувати й провести повторну тематичну атестацію.

Розроблено зразки корекційних програм для роботи з різними категоріями учнів.

Важливою складовою в організації корекційної роботи є розробка програм самореалізації для учнів спеціалізованих класів. Згідно

рекомендацій Донецького ОШО до програми включаємо: структурно-годинну модель теми; індивідуальні завдання з математики; тестові завдання з метою визначення рівня компетентності учнів.

При формуванні програми індивідуальних завдань передбачаємо цільову установку; зміст індивідуальних різнорівневих завдань; контроль та керівництво самокорекційною діяльністю учня. Мета створення таких програм: формування навичок роботи з підручником, додатковою літературою; розширення кордонів знань з математики; розвиток практичних навичок, пізнавального інтересу учнів; розвиток творчих здібностей дітей; розвиток навичок самоконтролю й самооцінки.

Аналіз результативності роботи закладу освіти, викладений у щорічних звітах директора школи свідчить, що здійснення моніторингових досліджень якості знань та корекційна робота з учнями сприяють підвищенню ефективності навчально-виховного процесу, підвищенню якості знань учнів з базових та профільних дисциплін, вихованню конкурентоздатного випускника навчального закладу.

3.2.Науково-методичний супровід забезпечення якості освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти

Методичний супровід розглядається як сукупність різноманітних форм, технологій, процедур, заходів, які забезпечують допомогу у подоланні труднощів педагогічної діяльності. Мета супроводу полягає у створенні умов для оптимізації освітнього процесу, інноваційної, освітньої діяльності педагогів, індивідуального розвитку учня. Результатом методичного супроводу має бути якість професійної діяльності педагога.

В контексті нашого дослідження методичний супровід слід розглядати як сукупність різноманітних форм, технологій, процедур, заходів, які забезпечують управління якістю освітнього процесу.

Важливим чинником в управлінні якістю освіти є підтримка мотиваційного середовища, залучення педагогів до управління закладом

освіти, інформаційна забезпеченість діяльності вчителя, а також моніторинг результативності його роботи.

У рамках створення організаційно-педагогічних умов забезпечення якості освітнього процесу перед педагогічним колективом мають бути поставлені такі завдання:

- своєчасне оволодіння необхідною інформацією щодо критеріїв та показників якості освітнього процесу, її перероблення, переосмислення і формування здатності транслювати цю інформацію учням;
- освоєння інноваційних технологій, спрямованих на розробку системи диференціації за рівнем розвитку учнів;
- створення ситуації успіху кожного учня в освітньому середовищі;
- реалізація кар'єрних устремлінь педагогів (атестація, участь у методичній роботі, професійних конкурсах тощо);
- формування креативного мислення й одержання продукту власної інтелектуальної праці, розробки уроків, проектів, програм;
- формування навичок самоаналізу, самоосвітньої діяльності.

Одним із чинників, що впливають на підвищення якості освітнього процесу, є організація системного, цілеспрямованого навчання педагогів. Пріоритетними в цьому напрямі є підвищення кваліфікації педагогічних працівників на робочому місці. З цієї метою слід організувати: організоване корпоративне навчання вчителів; створена система методичної роботи, яка формує мотиваційну, змістову і технологічну готовність вчителя до інноваційної діяльності.

Корпоративне навчання педагогів здійснюється через залучення вчителів до роботи в команді для вирішення спільної проблеми (таку діяльність практикується під час підготовки до тематичних засідань педагогічної ради, в роботі з проектами, під час підготовки до семінарів, конкурсів, фестивалів, творчих семінарів, курсів підвищення кваліфікації, творчих лабораторій, технопарків тощо);

Головним завданням в організації науково-методичної роботи з кадрами є

оцінка професійної майстерності вчителя на діагностичній основі як засобу підвищення якості шкільної освіти.

Найбільш результативною в цьому плані є комплексна оцінка педагогічної майстерності вчителя через критерії й показники результатів освітнього процесу (рівень знань, умінь та навичок учнів, рівень вихованості), а також через розвиток власної педагогічної діяльності вчителя.

Для забезпечення комплексної оцінки педагогічної майстерності адміністрації закладу освіти слід здійснити наступні заходи:

- розробити положення про рейтингову оцінку діяльності вчителя;
- розробити систему методичних матеріалів для діагностування готовності вчителя до інноваційної діяльності, до роботи в команді, до самоосвітньої діяльності тощо;
- сформулювати головні вимоги для оформлення «методичного паспорту» кожного вчителя;
- розробити й затвердити алгоритм роботи педагогів над методичною проблемою;
- розробити механізм моніторингових досліджень за результативністю роботи вчителя;
- створити систему інформаційного забезпечення діяльності вчителя.

Як результат щорічного відслідковування результативності роботи пропонуємо власну модель управління розвитком освітньої активності педагога через педагогічний моніторинг.

Як видно зі схеми, наведеної вище, до основних блоків, за якими слід відслідковувати ефективність діяльності кожного члена педколективу, є наступні:

- результати навчальної діяльності;
- науково-методичну роботу;
- рівень виховної роботи;
- роботу з шкільною документацією;

– рівень соціальної активності.

Рис. 3.5. Модель управління розвитком освітньої активності педагога через педагогічний моніторинг

Ці блоки доцільно заносити до протоколу експертної оцінки результативності роботи вчителя, зразок якого наведено в додатку Ж.

Крім того протягом року слід відстежувати результативність участі педагогів в активних формах методичної роботи, а саме:

- робота в методоб'єднанні;
- робота в творчій групі;
- робота в постійно діючому семінарі;
- виступи на педагогічних радах, семінарах;
- участь у шкільних та міських конкурсах, науково-практичних конференціях;
- підготовка наукових публікацій;
- участь у виставках інноваційних технологій тощо.

Ці показники слід враховувати під час проведення атестації

педагогічних кадрів, вирішення питань матеріального та морального заохочення вчителів.

За результатами діагностичних досліджень визначаємо рівень розвитку професійної майстерності вчителів (високий, достатній, середній, низький), у відповідності до якого проектується шляхи методичної роботи для груп вчителів.

Високий рівень – праця на довірі проведення системи відкритих уроків, узагальнення досвіду роботи, впровадження інноваційних форм роботи, освітніх проектів, самоосвітніх програм, керівництво одним із підрозділів.

Достатній рівень – участь в роботі проблемних семінарів, проектування уроків, виступи на засіданнях методо'б'єднань, педрадах.

Середній рівень – відвідування уроків з метою надання методичної допомоги, робота в постійно діючому семінарі з метою вивчення методик викладання.

Низький рівень – індивідуальна методична допомога, наставництво, вивчення дидактичних аспектів компетентісно орієнтованого підходу, формування плану самоосвіти, саморозвитку.

Складовою частиною результативності роботи педагогічного колективу є підсумки атестації вчителів, презентація досвіду їхньої роботи в періодичних виданнях, нагородження.

Однією з умов якісної освіти є раціональне управління закладом освіти, володіння менеджментом, уміння використовувати принципи й функції управління кожною ланкою освітнього процесу.

Провідними складовими раціонального управління вважаємо здатність керівника і його команди: передбачати (розробляти концепцію або проблему дій з метою підвищення якості освітнього процесу); організувати (будувати матеріальний і соціальний напрямки розвитку навчального закладу); розпоряджатися (направляти дії педагогічного колективу); погоджувати (об'єднувати й координувати дії й зусилля учасників освітнього закладу); контролювати (організувати внутрішньошкільний процес згідно

встановленим правилам і розпорядженням).

Головним джерелом інформації для діагностування стану освітнього процесу, результатів діяльності закладу освіти, прийняття управлінських рішень є внутрішньошкільний контроль, метою якого є: удосконалення діяльності закладу освіти; підвищення якості освітнього процесу.

Головні завдання внутрішньошкільного контролю :

- здійснення контролю за виконанням завдань перспективного та річного планів роботи навчального закладу;
- аналіз та експертна оцінка результатів діяльності педагогічних працівників;
- вивчення результатів педагогічної діяльності, виявлення передового досвіду, недоліків у роботі, розробка координаційної роботи;
- аналіз результатів виконання наказів та розпоряджень по школі, рішень педагогічної та методичної ради, нарад за участю директора;
- надання методичної допомоги вчителям під час контролю.

Реалізуючи ці завдання, адміністрація школи здійснює збір інформації, її аналіз, встановлює факти позитивної роботи вчителя та виявляє відхилення в діяльності колективу.

З огляду на зазначене, слід використовувати такі етапів внутрішньошкільного контролю:

- 1) інформаційно – аналітичний (збір інформації про об'єкт);
- 2) прогностичний (планування індивідуальної роботи з педагогом з метою усунення недоліків або узагальнення передового досвіду);
- 3) організаційно–виконавчий (виконання індивідуального плану корекційної роботи, плану узагальнення передового педагогічного досвіду);
- 4) контроль-аналітичний (відслідковування результативності корекційної роботи, ефективність прийнятих управлінських рішень)

Метою будь-якого контролю є спільна розробка конкретних управлінських рішень. Під час перевірки ставимо завдання не тільки

з'ясувати недоліки, а знайти і закріпити позитивні моменти, успіхи, плануємо конкретні шляхи їх досягнення.

Таблиця 3.1

**Учасники внутрішньошкільного контролю закладу
загальної середньої освіти**

Учасники	Функціональні обов'язки
Заступники директора з НВР	Керівництво, організація, науково-методичне й інформаційне забезпечення діяльності усіх компонентів внутрішньошкільного контролю
Заступник директора з ВР	Керівництво, організація виховної роботи
Керівники методоб'єднань	Участь у плануванні контролю роботи вчителів, що входять до методоб'єднання, з метою надання методичної й практичної допомоги
Члени атестаційної комісії	Відвідування уроків у вчителів, що атестуються, участь у проведенні рейтингу результативності роботи вчителя
Члени профспілкового комітету	Участь у реалізації суспільно-адміністративного контролю за дотриманням норм санітарної гігієни, Закону «Про охорону праці», фінансово-господарської діяльності
Учитель	Бере участь у розробці, затвердженні критеріїв, нормативів контролю. Проводить самооцінку власної діяльності у відповідності з загальноприйнятими критеріями

Забезпечення якості освіти слід здійснювати за допомогою різних форм контролю, за різними показниками і на різних рівнях. Найважливішим із них є рівень визначення якості уроку. Від якості проведення кожного уроку залежить в цілому якість викладання та якість засвоєння навчального предмету, розвиток учнів у плані не тільки освіти, а й самоосвіти. Ми розробили власну методику оцінки результативності проведення уроку.

Вона включає 14 позицій, за якими здійснюється оцінювання уроку.

Кожний із показників віднесений до одного із п'яти блоків:

I. Оцінка змісту навчального матеріалу на уроці:

- науковість, доступність і посиленість навчального матеріалу;
- ступінь новизни, проблемності;
- нестандартний підхід до викладання навчального матеріалу.

II. Оцінка ефективності способів діяльності вчителя на уроці, доцільність використаних педагогічних технологій:

- раціональний розподіл робочого часу на уроці;
- різновид форм навчальної діяльності з учнями;
- наявність наочності, дидактичного, роздаткового матеріалу;
- використання інформаційних, комп'ютерних технологій, матеріально-технічної бази кабінету;
- форми контролю за діяльністю учнів на уроці, оцінка та самооцінка знань, умінь та навичок;
- дотримання правил безпечної поведінки на уроці.

III. Загальна й комунікативна культура вчителя, стиль поведінки на уроці:

- знання предмета й загальна ерудиція вчителя;
- культура мови, дикція, зовнішній вигляд учителя;
- тактовність, толерантність, емоційність;
- створення ситуації успіху на уроці.

IV. Оцінка характеристики діяльності учнів на уроці:

- рівень пізнавальної активності учнів на уроці;
- дотримання розвитку загальноосвітніх і спеціальних умінь та навичок;
- вміння працювати самостійно, в групах;
- ступінь дисциплінованості, організованості та зацікавленості учнів на уроці.

V. Оцінка поставленої мети та результатів проведення уроку:

- чіткість, доцільність поставленої мети та результатів проведеного уроку;

- виконання навчальної, розвивальної мети уроку;
- реалізація поставленої виховної мети уроку.

Моніторинг не є винятковою справою адміністрації, а й справою кожного вчителя. Значну увагу у зв'язку з цим приділяємо питанню діагностування готовності вчителя до моніторингових досліджень, до роботи в команді. Пропонуємо для цього анкети, тести, в обробці яких бере участь практичний психолог. За результатами діагностики для продовження роботи над реалізацією програми з управління якістю освіти слід планувати наступні заходи з членами педколективу:

- навчальні семінари та психологічні тренінги;
- презентацію кращого досвіду роботи з питань застосування комп'ютерних технологій в освітньому процесі під час проведення моніторингових досліджень;
- семінарські заняття з питань проведення предметних тижнів, організації виховної роботи з учнями.

Слід практикувати внутрішньошкільний контроль у вигляді планових або оперативних перевірок, моніторингу, адміністративних контрольних робіт.

Внутрішньошкільний контроль у вигляді планових перевірок слід здійснювати у відповідності із затвердженим планом-графіком, який забезпечує періодичність і виключає нераціональне дублювання в організації перевірок. Він доводиться до членів педагогічного колективу на початку навчального року.

Такий контроль проводиться з метою з'ясування фактів та перевірки допущених порушень в організації освітнього процесу, у випадку звернення батьків, організацій, з метою розв'язання конфліктної ситуації у стосунках між учасниками навчально-виховного процесу.

Внутрішньошкільний контроль у вигляді моніторингу передбачає збір, системний облік, обробку та аналіз інформації про організацію та результати освітнього процесу для ефективного управління якістю освіти (результати навчальної діяльності, стан здоров'я учнів, організація харчування, виконання правил внутрішнього режиму, навчально-методичне забезпечення тощо).

Внутрішньошкільний контроль у вигляді адміністративних контрольних робіт здійснюється під час проведення класно-узагальнюючого контролю, з метою перевірки якості знань учнів з профільних дисциплін у спеціалізованих класах, з метою проведення поточного діагностичного контролю.

Таким чином, представлені технології управління якістю освітнього процесу є результатом вивчення передового педагогічного досвіду, колективної управлінської діяльності з метою формування цілісної системи освіти навчального закладу та розповсюдження цього досвіду серед шкіл міста.

Висновки до розділу 3

У Спеціалізованій школі з поглибленим вивченням окремих предметів І-ІІІ ступенів №4 м. Маріуполя діє внутрішня система забезпечення якості освіти, що базується на принципах цілеспрямованості, відповідальності учасників освітнього процесу, втілення в практику програми індивідуального розвитку та саморозвитку особистості; відкритості і доступності інформації.

Управління моніторинговими дослідженнями здійснюється за умови реалізації діагностики особистісно орієнтованого підходу до учасників освітнього процесу. З метою реалізації моделі у закладі освіти упроваджено наступні форми моніторингової діяльності: психологічний моніторинг; моніторинг якості освіти; педагогічний моніторинг; управлінський моніторинг. Для оперативного контролю знань, що дозволяє охопити великі

кількості учнів і швидко обробити результати, створили власні автоматизовані програми «Контрольні роботи», «Табель».

На основі використання досвіду Спеціалізованої школи з поглибленим вивченням окремих предметів I-III ступенів №4 м. Маріуполя розроблено методичний супровід забезпечення якості освітнього процесу, мета якого полягає у створенні умов для оптимізації освітнього процесу, інноваційної, освітньої діяльності педагогів, індивідуального розвитку учня. Результатом методичного супроводу має бути якість професійної діяльності педагога.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило сформулювати такі висновки.

1. Здійснено аналіз основних понять термінологічного поля дослідження та здійснити аналіз нормативно-правової бази забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти.

Визначено, що базовим поняттям, яке утворює нормативне підґрунтя вирішення досліджуваної проблеми є «якість освіти», яка розглядається як відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг.

Якість освіти є філософською, це соціальною та педагогічною категорією. Як педагогічна категорія вона є комплексом характеристик компетентностей і професійної свідомості, що відбивають здатність фахівця здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог сучасного етапу розвитку економіки, на визначеному рівні ефективності та професійного успіху, із розумінням соціальної відповідальності за результати професійної діяльності. Якість загальної середньої освіти – цілісна характеристика системи як другої ланки освіти з боку її відповідності потребам зростаючої особистості, сім'ї як споживачів соціальних послуг і держави як соціального замовника. Якість загальної середньої освіти характеризується сукупністю властивостей та мірою корисності, які зумовлюють її здатність повністю задовольняти особисті та суспільні потреби.

Встановлено, що між поняттями «якість освіти» й «освітній процес» є тісний взаємозв'язок, оскільки якість освіти – це комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування особистісної компетентності.

Проаналізовано нормативно-правову базу забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти, яку складають: програма «Цілі розвитку тисячоліття», схваленої на саміті ООН у 2000 р.; «Національна доктрина

розвитку освіти України в XXI столітті», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року; Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років; Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року; Наказ МОН №54 від 16.01.2020 Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти; Порядок проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти (2019 р.).

Державними документами в галузі освіти є забезпечення високої якості освіти, заснованого на фундаментальності знань і розвитку творчих компетентностей учнів відповідно потребам особистості, суспільства і держави, безпеки освітнього процесу і забезпечення здоров'я дітей при постійному розвитку професійного потенціалу працівників освіти.

2. Визначено сутнісні характеристики, критерії та показники якості освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти.

Виявлено та описано критерії якості освіти у межах двох груп: критерії якості результату (успішність; особистісні якості здобувачів освіти); критерії якості функціонування освітнього процесу (цільове, змістове, технологічне, ресурсне, організаційне забезпечення). Взявши за основу створення системи комплексного оцінювання якості освіти у закладі загальної середньої освіти процесний підхід, виділено три групи показників: показники умов (потенціал) – вхідні показники процесу, включаючи пов'язані з регламентом і ресурсами процесу; поточні показники, що характеризують хід виконання процесу; показники результатів процесу – вихідні показники.

Виявлено, що оцінювання якості освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти доцільно здійснювати за трьома напрямками: оцінка умов здійснення освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти, оцінка поточних показників реалізації освітнього процесу й оцінка результатів освітнього процесу. Критеріальний комплекс визначення якості освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти містить у собі три групи, конкретизовані в найважливіших показниках:

3. Здійснено аналіз системи забезпечення якості освітнього процесу у Спеціалізованій школі з поглибленим вивченням окремих предметів I-III ступенів №4 м. Маріуполя

У закладі освіти розроблено та впроваджено систему забезпечення якості освітнього процесу, що базується на принципах дитиноцентризму, автономії закладу освіти, цілісності системи управління якістю, постійного вдосконалення, впливу зовнішніх чинників, гнучкості та адаптивності). Розкрито процедуру моніторингу якості освітнього процесу та функції в його межах усіх учасників учасниками моніторингових процедур.

Дано характеристику алгоритму впровадження моніторингу результативності освітньої діяльності учнів на внутрішньошкільному рівні, практичне використання якого дає змогу організувати та внести відповідні корективи щодо доцільності, результативності системи моніторингу якості знань; описано методичні матеріали, розроблені для успішного і якісного проведення моніторингових досліджень («Навчальний пакет», «Табель», «Контрольна робота». «моніторинговий блок індивідуального розвитку»).

Описано досвід організації процесу внутрішньої корекції з будь-якого предмета, розроблення програм самореалізації для учнів спеціалізованих класів. Аналіз результативності роботи закладу освіти, свідчить, що здійснення моніторингових досліджень якості знань та корекційна робота з учнями сприяють підвищенню ефективності навчально-виховного процесу, підвищенню якості знань учнів з базових та профільних дисциплін, вихованню конкурентоздатного випускника навчального закладу.

4. Розроблено методичний супровід забезпечення якості освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти, що розглядається як сукупність різноманітних форм, технологій, процедур, заходів, які забезпечують допомогу у подоланні труднощів педагогічної діяльності. Мета супроводу полягає у створенні умов для оптимізації освітнього процесу, інноваційної, освітньої діяльності педагогів, індивідуального розвитку учня. Результатом

методичного супроводу має бути якістю професійної діяльності педагога.

Складовими такого супроводу є: підтримка мотиваційного середовища, залучення педагогів до управління закладом освіти, інформаційна забезпеченість діяльності вчителя, а також моніторинг результативності його роботи. За результатами діагностики для продовження роботи над реалізацією програми з управління якістю освіти слід планувати наступні заходи з членами педколективу: навчальні семінари та психологічні тренінги; презентацію кращого досвіду роботи з питань застосування комп'ютерних технологій в освітньому процесі під час проведення моніторингових досліджень; семінарські заняття з питань проведення предметних тижнів, організації виховної роботи з учнями.

Таким чином, представлені технології управління якістю освітнього процесу є результатом вивчення передового педагогічного досвіду, колективної управлінської діяльності з метою формування цілісної системи освіти навчального закладу та розповсюдження цього досвіду серед шкіл міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П., Лутай В. С. Філософія освіти в Україні: стан проблеми та перспективи розвитку. *Наукові записки АН ВШ України*. 2004. Вип. 6. С. 59–71.
2. Андрущенко В.П. В.Г.Вікторов Якість освіти в дзеркалі сучасних вимог та експектацій URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_37/Gileya37/F1_doc.pdf.
3. Армстронг Г., Котлер Ф. Маркетинг. Загальний курс: Пер. з англ.: Навч. посіб. 5-е вид. М.: Видавничий дім «Вільямс», 2001. 608 с.
4. Бабінець С.І. Організаційно-методичні засади моніторингу діяльної загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис.....канд. пед. наук: 13.00.06 – теорія і методика управління освітою, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». К., 2010. 20 с.
5. Байдацька Н.М. Педагогічні умови моніторингу якості навчальних досягнень студентів у вищих навчальних закладах недержавної форми власності: автореф. дис.....канд. пед. наук: автореф. дис.....канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти, Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Віниця, 2007. 20 с.
6. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ, Державна служба якості освіти Київ, 2019. 240 с.
7. Вейсман А. Д. Греческо-русский словарь / А. Д. Вейсман. 5-е изд. СПб.: Издание автора, 2001. 1370 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
9. Вимірювання в освіті: Підручник / За редакцією О.В. Авраменко. Кіровоград: Лисенко В. Ф., 2011. 360 с.
10. Вікторов В.Г. Проблема управління якістю освіти (соціально-

- філософський аналіз). *Мультиверсум. Філософський альманах*. К.: Центр духовної культури. 2006. № 52.
11. Вікторів В. Основні критерії та показники якості освіти. *Вища Освіта України*. 2006. №1. С. 54-59.
 12. Вітченко А. Впровадження системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти як інституційна проблема. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Пед. науки*. 2017. № 8 (313). Ч. II. С. 6-16.
 13. Гриневич Л.М. Методологічні засади цілісності системи моніторингу якості освіти. *Освіта і управління*. 2010. № 4. С.18-25.
 14. Гриневич Л. Організаційно-методичні засади побудови системи моніторингу якості освіти на регіональному рівні: на прикладі центру моніторингу столичної освіти м.Києва: наук.-метод.посібник / Л. Гриневич, О.Линовицька. К.: Київ. ун-т імені Б.Гринченка, 2011. 112 с.
 15. Гуменюк В. Нетрадиційні ресурси управління якістю освіти . *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2006. № 1. С. 64-69.
 16. Дмитренко П. В. Принципи управління якістю освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. Педагогічні науки*. 2011. Вип. 19. С. 3-9.
 17. ДСТУ ISO 3230-95 Управління якістю та забезпечення якості. Терміни та визначення. К.: Держстандарт, 1996. 29 с.
 18. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
 19. Ефремова Н. Тестовий контроль в освіті. URL: http://www.xliby.ru/nauchnaja_literatura_prochee/testovyi_kontrol_v_obrazovanii/p3.php#metk_adoc4
 20. Жебровський Б.М. Формування професійної готовності директора школи до управління якістю освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної

- освіти / Б.М. Жебровський. К., 2002. 20 с.
21. Загородня Л.П. Теоретичні і методичні засади підготовки магістрів до забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти»: дис. доктора пед. наук за спец. 13.00.04. ГНПУ імені Олександра Довженка, 2020, 583 с.
 22. Зінченко В.О. Теорія якості освіти в науковій літературі URL: http://www.nbuiv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pfto/2011_16/files/P1611_12.pdf
 23. Зінченко В.О. Освітній моніторинг як складова ефективного управління якістю освіти. URL: http://irbis-nbuiv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuiv/cgiirbis_64.exe
 24. Калініна О.Г. Система управління якістю освіти у вищих навчальних закладах США: дис.... канд.. пед. наук: 13.00.06 – теорія та методика управління освітою, Державний заклад «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Старобільськ. 2015. 259 с.
 25. Качалов В.А. Проблемы управления качеством в вузах. *Стандарты и качество*. 2010. № 5-9.
 26. Кільова Г.О. Якість освіти як ключова категорія менеджменту освіти. *Освіта та педагогічна наука*. 2012. № 5-6. С. 22-26.
 27. Кінаш І.П. Якість освіти як результат, процес та освітня система. *Збірник науково-технічних праць «Науковий вісник» Львівської політехніки*. 2015. Вип. 2115. С. 363-367.
 28. Коваленко И. Педагогический мониторинг как средство управления качеством образования. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/pedagogicheskiy-monitoring-kaksredstvo>.
 29. Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років. Проект. URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf
 30. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. №988-р. URL:

<http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249613934>

31. Кравченко Г. Ю. Якість освіти в навчальному закладі. Х.: Ранок, 2013. 176 с.
32. Кубанов Р.А. Якість освіти: суть поняття та особливості оцінювання. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Луганськ.* 2013. №13 (272). Ч. II. С. 25-31.
33. Курило В. С. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні. *Педагогіка і психологія.* 2009. № 2. С. 35-39.
34. Лапшина І.С. Організаційно-педагогічні умови моніторингових досліджень в управлінні загальною середньою освітою району: автореф. дис.....канд. пед. наук: 13.00.06 – теорія і методика управління освітою, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. К., 2010. 20 с.
35. Локшина О. І. Моніторинг якості освіти: світовий досвід. *Педагогіка і психологія.* 2003. № 1. С. 108–116)
36. Локшина О.І. Світові тенденції розвитку оцінювання навчальних досягнень учнів. *Педагогіка і психологія.* 2006. № 4. С. 109-119.
37. Лукіна Т. Державна політика забезпечення якості загальної середньої освіти. *Економіка України.* 2004. № 6. С. 64-71.
38. Лукіна Т.О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні : Монографія. К.: Вид-во НАДУ, 2004. 292 с
39. Лукіна Т. Реалізація освітньої державної політики України: аспект доступності освіти. *Статистика України.* 2003. № 4. С. 40-44.
40. Лукіна Т. Якість освіти. *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України :* голов. ред. В. Г. Кремень. Київ, Юрінком Інтер, 2008. С. 1017-1018.
41. Лунячек В. Е. Педагогічний менеджмент : навчальний посібник. Вид. 2-е, випр. Харків : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2015. 512 с.
42. Лунячек В. Управління процесами моніторингу якості освіти як педагогічна проблема URL:
http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2009_2/Lunyachek.pdf
43. Лутай В. Про організаційні заходи розроблення синергетичної

- парадигми та її впровадження в освітні системи. *Вища освіта України*. 2003. № 2. С.53.
44. Ляшенко О. І. Освітні системи як об'єкт моніторингу якості освіти. *Проблеми якості освіти : теоретичні і практичні аспекти*. 2007. № 3. С. 29-34.
 45. Ляшенко О. Стратегія якості як основа освітньої політики країн світу. *Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи* / за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ : К.І.С., 2004. 128 с.
 46. Макаренко І. Принципи організації моніторингу якості процесу навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. *Педагогічні науки: реалії та перспективи: наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Кривий Ріг, 2011. Т. 1, вип. 27. С. 153-159.
 47. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczyia.pdf>
 48. Моніторинг у ЗНЗ / [упоряд. М.Голубенко]. К.: Шкільний світ, 2007. 128 с.
 49. Моніторинг у роботі заступника директора / [упоряд. М. Голубенко]. К.: Шкільний світ, 2009. 128 с.
 50. Моніторинг якості знань учнів початкової школи / [упоряд. О. Б. Полєвікова]. Х.: Вид. група «Основа», 2008. 256 с.
 51. Моніторинг якості освіти і виховної діяльності начального закладу. Навчально-методичний посібник для вчителя / [упоряд. В. М. Приходько]. Х.: Вид. група «Основа», 2007. 144 с.
 52. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні: Рекомендації з освітньої політики. Кол. авторів: О. Локшина, Т. Лукіна, В. Лунячек та ін. / Під заг. ред. О. Локшиної. К.: «К.І.С.», 2004. 160 с.
 53. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі. Київ, 2007. 232 с.
 54. Національний освітній глосарій: вища освіта / за ред. В. Кременя. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2014. 100 с.

55. Національна Доктрина розвитку освіти України. *Освіта України*. 2002. № 33. С. 4-6.
56. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : схвалено Указом Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10>.
57. Новий тлумачний словник української мови / укл. В. Яременко, О. Сліпущко. К.: Аконт, 1998. 351 с
58. Одайник С. Моніторинг якості педагогічної освіти : теоретичний аспект. *Молодь і ринок* 2010. №9 (68), С. 64-67. URL: file:///C:/Users/%D0%AF/Desktop/Mir_2010_9_15.pdf) (дата звернення: 24.09.2020).
59. Осадчий І.Г. Внутрішня система забезпечення якості загальної середньої освіти: науково-практичний коментар у запитаннях та відповідях. Дніпро: Середняк Т. К., 2019, 92 с.
60. Островерхова Н. Оцінка якості освіти. *Освіта і управління*. 2005. Т. 8, № 1. С. 109-113.
61. Панасюк В. Теоретичні основи побудови систем якості. URL: <https://ru.osvita.ua/school/method/1623/>
62. Паращенко Л.І. Наукове обґрунтування критеріїв і показників для національної системи моніторингу якості освіти. *Освіта і управління*. 2009. Т.12, число 3-4. С. 110-117.
63. Пастовенський О., Ренькас Б. Примірне положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти. *Народна освіта. Електронне фахове наукове видання*. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5974
64. Приходько В.М. Система моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу (методологічний аспект): автореф. дис.....канд. пед. наук: 13.00.06 – теорія і методика управління освітою, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. К., 2014. 20 с.

65. Приходько В. М. Парадигми моніторингу якості освіти і педагогічного процесу (у запитаннях і відповідях). Х. : Вид. група «Основа», 2010. 192 с.
66. Про затвердження і введення в дію переліку національних освітніх індикаторів ефективності та якості загальної середньої освіти та методологія їх обрахунку : наказ МОН України від 19.09.2016 р. № 1116. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/6223->.
67. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від наказ Міністерства освіти і науки України від 23.02.2016 № 147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text>
68. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
69. Про створення робочої групи з розроблення національних освітніх індикаторів ефективності та якості загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 23.02.2016 № 147. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5180->.
70. Родіонова І. В. Шляхи підвищення якості дошкільної та загальної середньої освіти *Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки.* 2015. №4. Т.2. С. 191-194. URL: elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/.../4541/1/родіонова.pdf
71. Савченко О. Я. Теоретичні підходи до визначення якості шкільної освіти. *Шлях освіти.* 2006. № 4. С. 2–6.
72. Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на засадах європейських стандартів та рекомендацій : посібник / В. Кухарський, О. Осередчук, М. Мазуркевич та ін. ; за ред. В. Кухарського, О. Осередчук. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 248 с.
73. Системи управління якістю URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/546/sistemi-upravlinnya-yakisty>.

74. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). К.: ТОВ «ЦС», 2015. 32 с.
75. Теоретико-методичні засади побудови моніторингових систем оцінювання якості загальної середньої освіти: монографія / [О. І. Ляшенко, Т. О. Лукіна, Ю. О. Жук та ін.] ; за ред. О. І. Ляшенка, Ю. О. Жука. К. : Інститут педагогіки НАПН України, 2017. 185 с.
76. Управління якістю освіти: досвід та інновації: колективна монографія / під заг. ред. Л.Л. Сушенцевої, Н.В. Житник. Дніпропетровськ: ІМА-прес. 2014. 462 с.
77. Хворостяна Н.В. Велікжаніна М.В. Аналіз основних чинників, які забезпечують якість освіти. *Економіка і регіон*. Полтава: ПолтНТУ. 2012. №3 (34). С. 25-29
78. Хміль Ф.І. Основи менеджменту: підручник. 2-ге вид., випр., доп. К.: Академвидав, 2007. 576 с.
79. Цілі розвитку тисячоліття. Україна – 2010. Національна доповідь. URL: http://un.org.ua/images/stories/docs/2015_MDGs_Ukraine_Report_ukr.pdf
80. Чемерис О.А. Якість освіти як загальна тенденція європейської інтеграції URL: <http://studentam.net.ua/content/view/7711/97/>.
81. Шегеда А. Моніторингові дослідження як основа управління розвитком загальної середньої освіти URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gvpkhdp/2008_16/253-255.pdf.
82. Шийка О. Категорія якості вищої освіти: теоретико-методологічний аспект. *Молодь і ринок*. 2016. № 1 (132). С. 138-142.
83. Щоголева Л.О. Моніторинг якості освіти: теоретико-методологічний аспект. *Педагогічний пошук*. 2014. № 2. С. 36-40.
84. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк (та ін.); НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

85. Ярощук Л. Г. Основи педагогічних вимірювань та моніторингу якості освіти: навчальний посібник. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2010. 248 с.
86. Яфонкіна І.П. Проблеми оцінювання якості освіти в Україні в контексті державної політики. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. №3-2. С. 239-241.

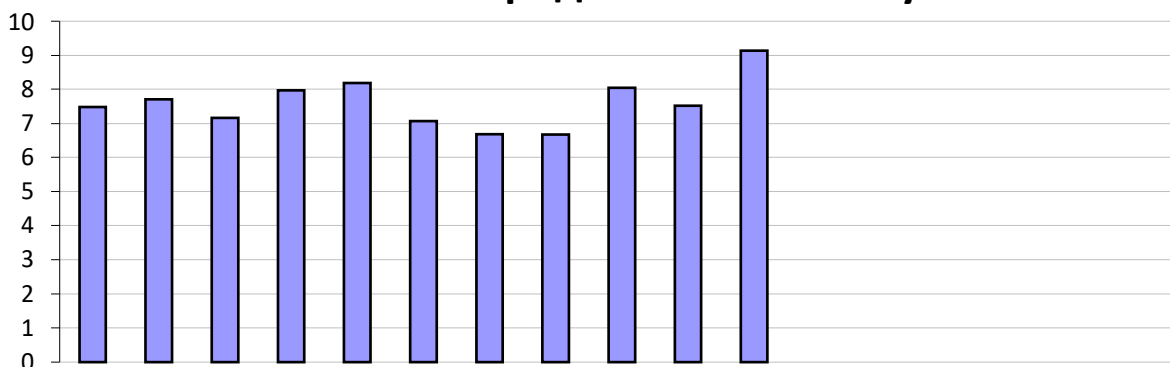
Додаток В

Зразок програми «Контрольні роботи»

Результати контрольних робіт з алгебри учнів 8-б класу за 2019-2020 н.р.

№	Прізвище, ім`я											
1	Андрющенко Олена	11	0	9	6	10	8	6	6	7	10	10
2	Бескоровайний Микита	8	8	9	7	7	9	5	6	7	9	10
3	Бойко Ілля	4	5	0	4	0	5	2	0	0	1	5
4	Бубликова Олена	12	12	10	10	11	11	12	12	10	12	12
5	Голивець Олена	0	0	0	9	7	8	6	6	0	11	12
6	Горожанкіна Аліса	11	6	7	8	0	8	7	10	10	9	10
7	Гришин Руслан	0	5	5	0	4	5	0	4	6	7	6
8	Демидов Михайло	9	9	7	0	0	0	5	0	8	0	9
9	Дулецький Максим	10	8	0	10	10	5	6	7	8	6	9
10	Дьяченко Дар я	6	7	6	8	0	8	0	0	8	6	10
11	Калашникова Дар я	0	7	7	10	11	8	6	0	8	6	10
12	Коваленко Анастасія	5	7	6	5	6	6	5	0	8	6	12
13	Ковальов Віталій	7	7	5	5	0	5	6	7	6	7	9
14	Лепеха Маргарита	5	8	9	10	11	9	9	9	8	8	12
15	Лосев Андрій	5	8	0	7	0	5	3	5	0	6	7
16	Манучарян Давид	0	5	4	4	6	5	0	5	6	6	5
17	Мироненко Елеонора	4	5	3	7	0	2	4	2	4	5	5

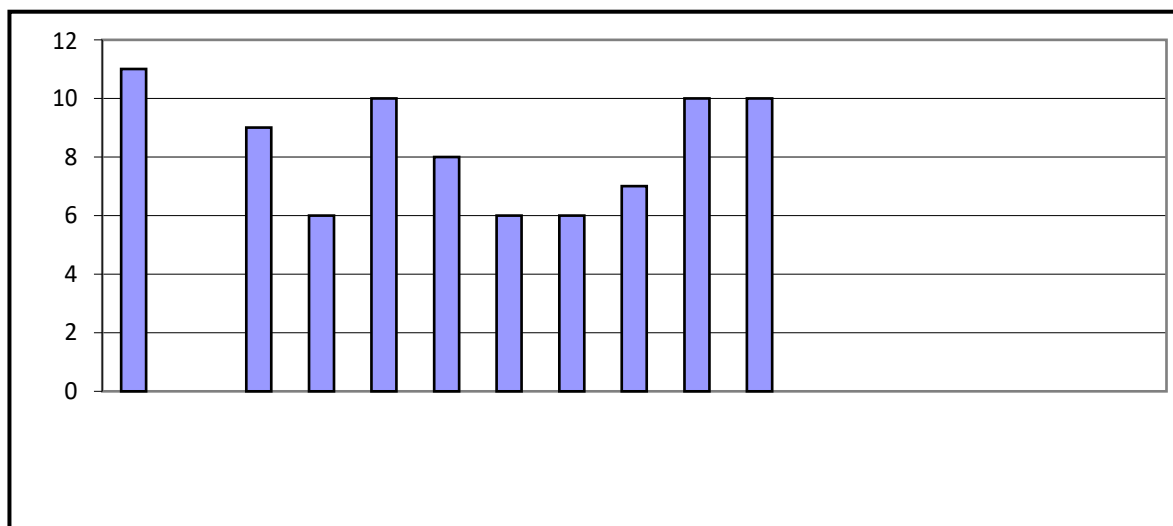
Середній бал по класу

Результати контрольних робіт з алгебри учня 8-б класу

за _____ 1 н.р.

Прізвище, ім'я												
Андрющенко Олена	11	0	9	6	10	8	6	6	7	10	10	

Додаток Д

Результати моніторингу якості освітнього процесу
у спеціалізованій школі №4 м. Маріуполя

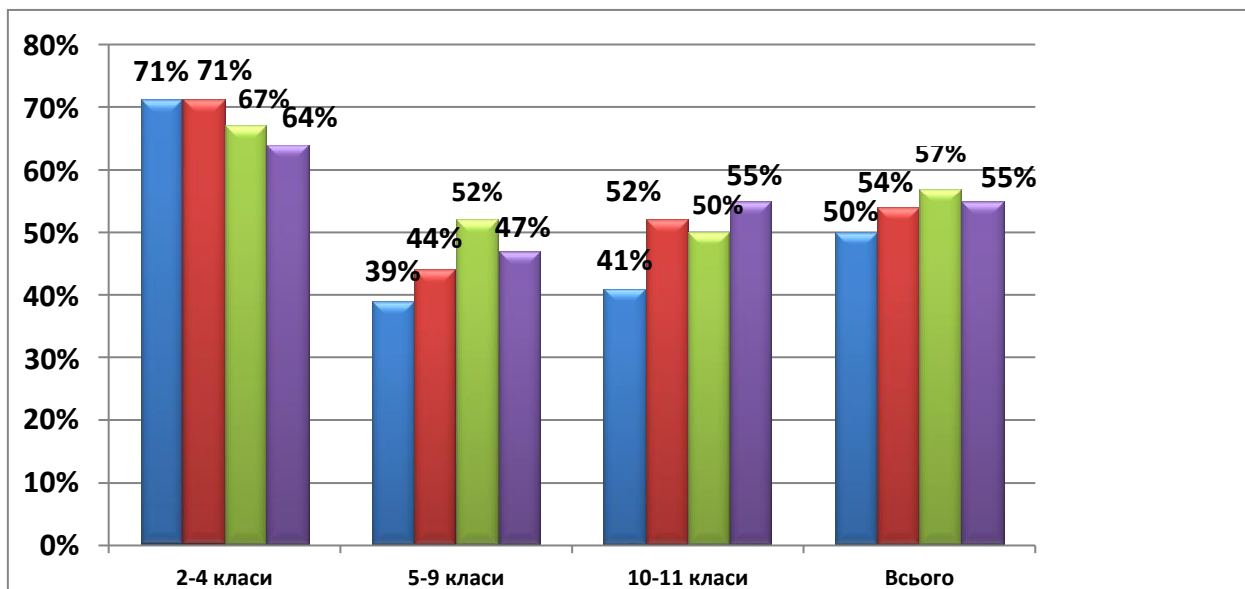

Рис. 1. Моніторинг якості знань учнів

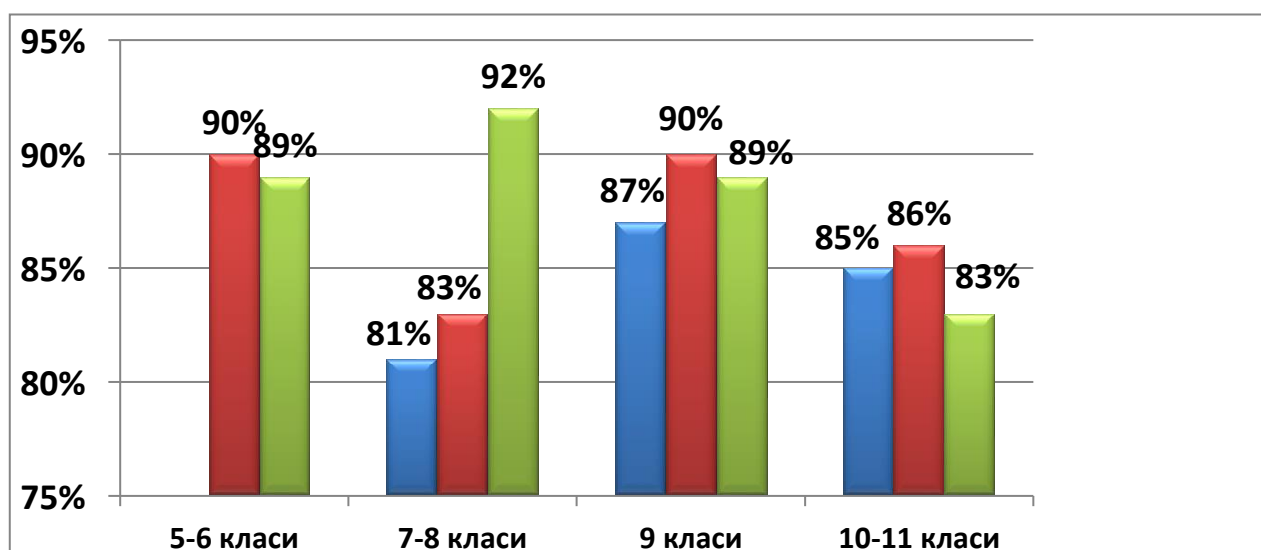

Рис. 2. Моніторинг якості знань учнів у класах з поглибленим
вивченням англійської мови

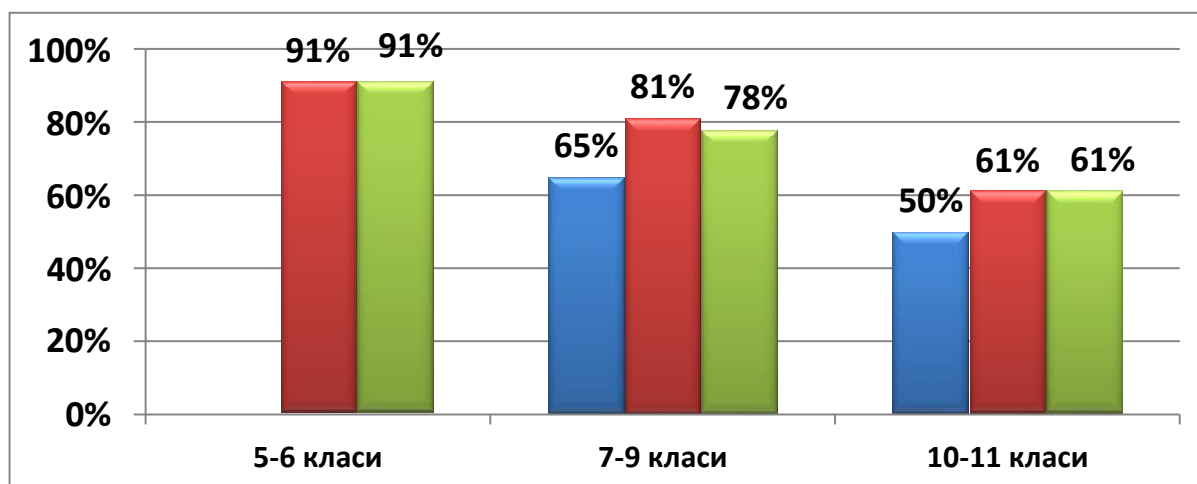

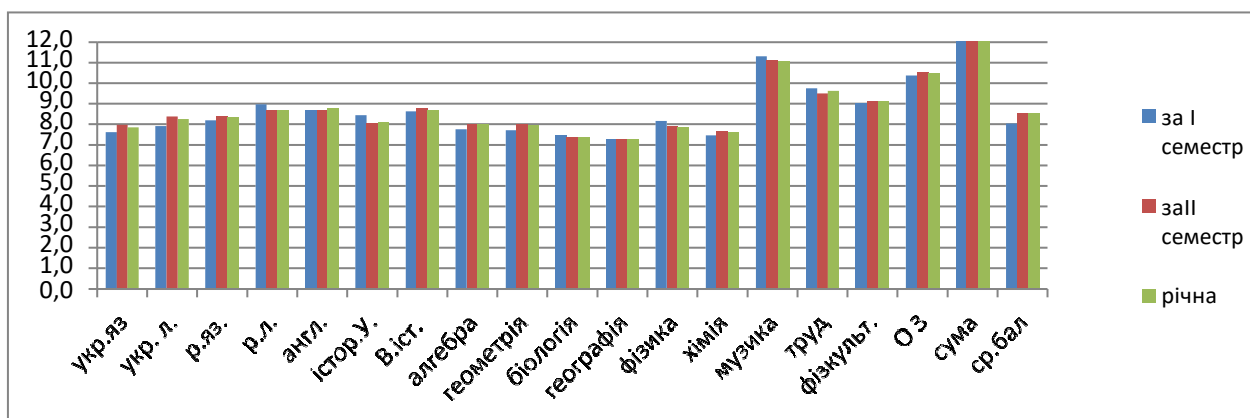
Рис. 3. Моніторинг якості знань учнів у класах з поглибленим вивченням математики

Додаток Г

Зразок програми «Табель»

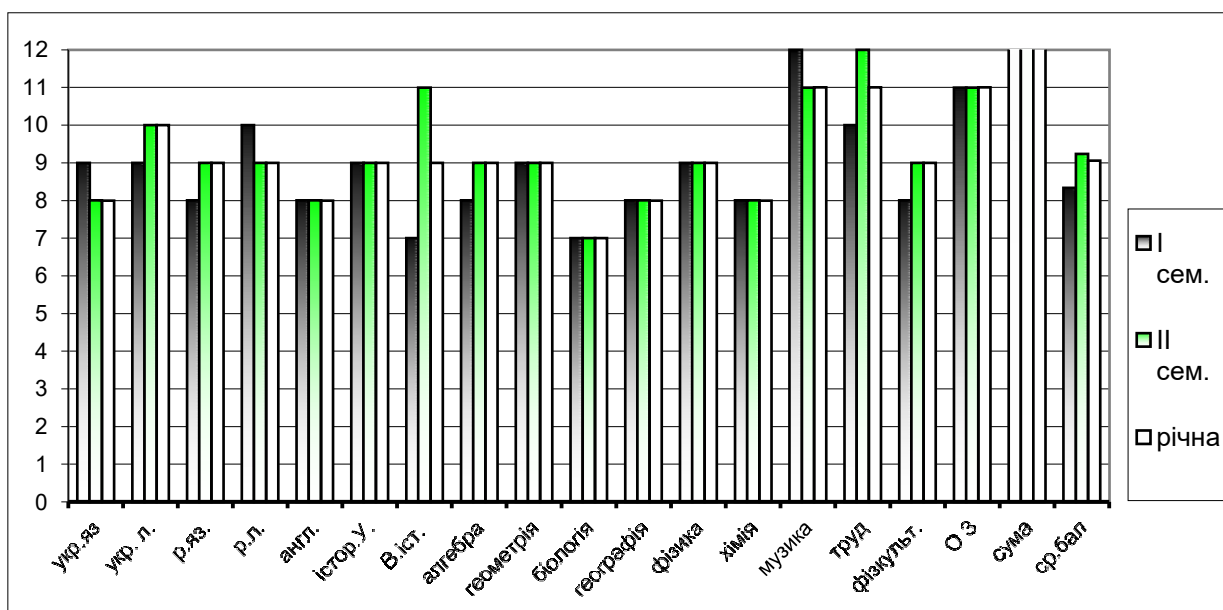
Досягнення 8-Б класу за _____ навчальний рік

	укр.яз	укр. л.	р.яз.	р.л.	англ.	істор.У.	В.іст.	алгебра	геометрія	біологія	географія	фізика	хімія	музика	труд	фізкульт.	ОЗ	сума	ср.бал
за I семестр	7,6	7,9	8,2	9,0	8,7	8,4	8,6	7,8	7,7	7,5	7,3	8,2	7,5	11,3	9,8	9,0	10,4	14,4	8,0
за II семестр	8,0	8,4	8,4	8,7	8,7	8,1	8,8	8,0	8,0	7,4	7,3	7,9	7,7	11,1	9,5	9,1	10,5	14,5	8,5
річна	7,8	8,3	8,3	8,7	8,8	8,1	8,7	8,0	7,9	7,4	7,3	7,8	7,6	11,1	9,6	9,1	10,5	14,9	8,5

Результати навчальних досягнень учнів 8-Б класу СШ№4 за _____ навчальний рік

Андрюшенко Олена	укр.яз	укр.л.	р.яз.	р.л.	англ.	істор.У.	В.іст.	алгебра	геометрія	біологія	географія	фізика	хімія	музика	труд	фізкульт.	ОЗ	сума	ср.бал
I семестр	9	9	8	10	8	9	7	8	9	7	8	9	8	12	10	8	11	150	8,3
II семестр	8	10	9	9	8	9	11	9	9	7	8	9	8	11	12	9	11	157	9,2
річна	8	10	9	9	8	9	9	9	9	7	8	9	8	11	11	9	11	154	9,1
середній бал по класу	7,8	8,3	8,3	8,7	8,8	8,1	8,7	8,0	7,9	7,4	7,3	7,8	7,6	11,1	9,6	9,1	10,5	144,9	8,5

Переведен(а) в 9 клас

Директор СШ№4

Додаток Е

Нагороди та відзнаки педагогічного колективу спеціалізованої школи №4 м. Маріуполя

Відзнака	Кількість відзнак
Почесна Грамота Президента України	1
Грамота Верховної Ради України	1
Почесні грамоти МОНУ	9
Знак “Відмінник освіти України”	6
Грамота облдержадміністрації	12
Грамота управління освіти	30
Подяка міського голови	23
Подяки і грамоти інших рівнів	93
Почесне звання “Маріуполець року”	1

Додаток Ж

Протокол експертної оцінки результативності роботи вчителя

№ блоку	Оціночні параметри роботи вчителя	Всього балів	ШП вчителя			
			С	М/О	А	П
Блок №2	1. Оцінка проведених відкритих уроків, позакласних заходів. 2. Результативність участі дітей в олімпіадах, МАН, конкурсах. 3. Знання та дотримання нормативних документів. 4. Самоосвіта. Виконання особистого творчого плану. 5. Інноваційна діяльність.					
Блок №3	1. Робота в мікрорайоні. 2. Робота по створенню дитячого колективу, мікроклімат. 3. Виконання учнями єдиних вимог внутрішнього режиму. 4. Батьківський всеобуч. 5. Рівень вихованості учнів.					
Блок №4	1. Правильне та своєчасне оформлення планів. 2. Правильне ведення класного журналу, його своєчасне оформлення. 3. Рівень трудової та виконавчої дисципліни. 4. Виконання єдиних вимог до усної та письмової мови.					
Блок №5	1. Дотримання педагогічного такту: етика вчителя. 2. Збереження державного майна. Зміцнення матеріальної бази кабінету. 3. Участь у підготовці школи до нового навчального року. 4. Виконання доручень, участь у суспільному житті школи, міста. 5. Участь у конкурсах, оглядах.					

С – самооцінка, М/О – оцінка членів методоб'єднання, А – оцінка адміністрації, П – підсумкова оцінка.